N°. 41. Donderdag 24 December 1903 3de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.
Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel			f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels	.	-	0.09
» » » 1000	»	.	- 0.08
» » » 3000	»	.	- 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.
Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **109 Laan Copes v. Cattenb** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

De ondergeteekende ....
wonende te .... *wenscht*
donateur-trice / lid *te worden der Vereeniging* „Oost en West" *tegen een jaarlijksche contributie van* f ....
.... den 190
Handteekening:
Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

I. Van het Dagelijksch Bestuur:

In het laatst van de maand November vormde zich, onder voorzitterschap van Jhr. C. van der Wijck, oud-gouverneur-generaal van N. I., eene hoofd-commissie tot het brengen van eene bijzondere hulde aan H. M. de Koningin-Moeder, ter gelegenheid, dat het in Januari a. s. 25 jaren geleden zal zijn, dat H. M. als Koningin der Nederlanden haar intocht deed in ons land. Die hoofdcommissie gaf toen tevens aan, dat de meest welkome hulde van het Nederlandsche volk zou bestaan in het bijeenbrengen van eene flinke bijdrage voor H. M's stichting „Oranje Nassau-Oord", (Sanatorium voor longlijders) en zij riep allen in den lande op, mede te werken om het beoogde doel te bereiken.

Aan die oproeping werd terstond door velen gehoor gegeven, in tal van steden vormden zich subcommissiën.

Het Hoofdbestuur van de vereeniging Oost en West, dankbaar voor de sympathie steeds van H. M. Koningin Emma voor de vereeniging en haar streven ondervonden, wenschte deel te nemen aan de te brengen hulde, en besloot een herinnerings-album samen te stellen, dat een blijvend aandenken zou zijn, in de eerste plaats voor de Hooge Jubilaresse en tevens ook voor de medewerkers en voor de velen, die op het bezit van een exemplaar prijs zullen stellen. Leden en niet-leden werden tot medewerking uitgenoodigd en de netto-opbrengst van den verkoop zal voor „Oranje Nassau-Oord" bestemd worden.

Het is zeer te betreuren, dat er geen tijd overblijft om de leden der vereeniging in de koloniën, en ook de niet-leden aldaar, tot medewerking op te roepen, maar dit was voor de vereeniging „Oost en West" reden te meer, om met de uitvoering van haar plan niet te dralen, want nu de koloniën zelf niets meer voor den feestdag van 22 Januari 1904 in Nederland kunnen tot stand brengen, achtte O en W., wier doel is „den band tusschen Nederland en zijne koloniën in Oost- en West-Indië te versterken", het zich ten plicht, die koloniën op den feestdag te vertegenwoordigen.

De Vereeniging wenscht daardoor echter niet vooruit te loopen of in te werken op hetgeen de koloniën wellicht zelf nog nader zullen doen, en waarbij deze dan de inrichtingen van liefdadigheid in Indië zelf, die door de Koningin-Moeder gesticht of gesteund zijn geworden, misschien financieel zullen gedenken. Maar dewijl er zeker wel onder Indische leden van Oost en West of hunne vrienden zullen gevonden worden, die op het bezit van bovenbedoeld album prijs stellen, wenscht zij daartoe de gelegenheid aan te bieden.

't Hulde-album zal bestaan uit teekeningen, letterkundige- en muzikale bijdragen, terwijl de leden van Oost en West in Nederland, die alleen geldelijken steun willen geven en toch hun naam aan het huldebetoon verbonden willen zien, hunne handteekening ter reproductie kunnen inzenden.

In dit nummer van het Koloniaal Weekblad komt een inteekenlijst voor, bestemd zoowel voor de leden van Oost en West, als voor hunne vrienden en kennissen onder wier aandacht zij ze willen brengen.

Voor het inteekenbiljet zie pag. 4.

II. Van de 3de commissie:

Bede om hulp.

Tot heden toe werd op onze dringende bede om geldelijke ondersteuning voor mej. A. W. ontvangen:

Van T. te Nijmegen f 2.50.

Van K. H. H. v. B. te Zutphen f 10.

Waar minstens een paar honderd gulden noodig zullen zijn, om de arme vrouw te ondersteunen, tot zij genoegzaam op krachten zal zijn gekomen en een werkkring heeft gevonden, mogen wij verwachten, dat vooral in dezen tijd van feestdagen, waarin zoo menigen gulden tot eigen genot wordt uitgegeven, onze leden ook de arme zullen willen gedenken, die door het noodlot zoo bitter werd beproefd en van wie geneesheer en verpleegsters zulke gunstige verklaringen gaven.

Zij, die dit nog niet hebben gelezen, kunnen onder de *Mededeelingen* in ons vorig nummer (40) de geschiedenis vinden dezer zoo ongelukkige vrouw; wij houden ons overtuigd, dat zij dan tot ondersteuning bij zullen dragen, wat zij kunnen missen.

Giften zullen in dank worden ontvangen door de leden der 3de commissie:

Jonkvr. C. M. van Hogendorp, *Balistraat* 36,
Mej. M. Maarschalk, *van Galenstraat* 7,
G. C. A. de Witt, *de Perponcherstraat* 93, en
G. E. V. L. van Zuylen, *Heerengracht 7a*, allen in den Haag.

III. De Tooneelvoorstelling op 9 Januari 1904:

In eenige der Haagsche Couranten van de vorige week lazen wij den volgenden oproep:

Voor de melaatschen in de West.

„Mij trof het bericht in de nieuwsbladen, dat door de Vereeniging *Oost en West* alhier in Januari a.s. eene uitvoering zal worden gegeven ten voordeele der melaatschen in West-Indië.

Pas met verlof uit Suriname teruggekeerd, staat mij de ellende der melaatschen nog levendig voor den geest. Deze ongelukkigen hebben zoozeer behoefte aan vriendelijken, gezelligen omgang en voor alles aan geduldige en geen gevaar duchtende verpleging.

De maatschappij echter eischt, en ter wille van zelfbehoud moet zij het eischen, afzondering uit familiekring en samenleving.

Gelukkig zijn er mannen en vrouwen die, bewogen door de ellende, zich opofferen en met de ongelukkigen zich afzonderen om hen te verplegen en met liefde te omringen.

Wat Katholieke en Protestantsche liefdezusters in Suriname voor melaatschen doen is bewonderenswaardig.

Ik weet echter ook, bestuurslid van de *Prot. Vereeniging tot verpleging van lepralijders* geweest zijnde, hoe kostbaar de verpleging is.

De liefde kan haar heerlijk werk niet verrichten zonder veel geld.

Daarom verblijd ik mij zoozeer over de poging ook hier ter stede aangewend om, wat ten behoeve van melaatschen door particuliere vereenigingen in Suriname gedaan wordt, te steunen.

Mogen de dames, die namens de vereeniging *Oost en West* rondgaan met inteekenlijsten voor de uitvoering geopende harten vinden!

Ph. Begemann,
predikant der Herv. Gem. te Paramaribo.

De schrijver is nog pas kort uit Suriname terug en zijne verzekering, dat men door in te teekenen en te steunen een zeer goed werk doet, zal dus zeker maken, dat de bekwame dilettanten spelen voor een [illegible]

Men heeft ons opgemerkt, dat het eerste der te geven stukken in Nederland weinig bekend is. Wij geven er daarom hieronder de beschrijving van, die ons welwillend werd toegezonden:

De Diplomaat, naar het fransche blijspel van dien naam door E. Scribe en G. Delavigne, werd in 1827 voor het eerst te Parijs opgevoerd en mocht zich in een groot succes verheugen.

De handeling is in 't kort, de volgende:

Ridder de Chavigni, een jong fransch diplomaat van zeer twijfelachtige bekwaamheid wordt, daar men hem geen gewichtige zendingen durft opdragen, naar Duitschland gezonden, om daar de modellen bijeen te zoeken der nationale kleederdrachten voor een bal masqué, dat aan het fransche hof zal plaats hebben.

Zonder er iets van te begrijpen, wordt hij betrokken in den diplomatieken strijd tusschen de Engelsche en Saksische gezanten, die elk een huwelijk wenschen tot stand te brengen tusschen een prinses van hun Hof en den troonopvolger, prins Rodolphe.

De prins zelf, die een geheim huwelijk heeft aangegaan met eene française, — de markiezin de Surville —, maar die niet weet, hoe zich uit de verlegenheid te redden en aan zijn oom, den Groothertog, dit huwelijk te bekennen, deelt evenals zijne echtgenoote de meening, die ieder aan het Hof over de Chavigny koestert, namelijk, dat deze met een geheim doel door Frankrijk is afgezonden. Beiden denken in hem een bondgenoot te zien, die hen helpen zal, hunne verbintenis door den Groothertog te doen goedkeuren.

Hoe de Chavigny — steeds zonder het zelf te weten — de geheele toestand tot klaarheid en tot een goed einde brengt, vormt den inhoud der twee bedrijven, waaruit dit geestige blijspel bestaat.

Het stuk speelt omstreeks 1825. Daar de in dien tijd in zwang zijnde costumes op het tooneel minder voldoen, is de tijd van handeling, — zooals meer bij de opvoering van dit stuk geschied is — teruggebracht tot het begin der achttiende eeuw.

Spoorwegaanleg en exploitatie in O.-Indië bij voorkeur door den Staat?

Zooals wij dit in ons vorig nummer aankondigden, was vrijdag 18 December in de Algemeene Vergadering van «Moederland en Koloniën» de boven dit artikel staande vraag aan de orde. De Program-Commissie der Vereeniging had in *Art. 10 van Hoofdstuk VI* in korte woorden te kennen gegeven, dat aanleg en exploitatie van de spoorwegen, bij voorkeur, het werk moesten zijn van den Staat en daartegenover stond met een voorstel tot wijziging van dat ontworpen artikel, de heer *P. J. van Houten*, die tot beginsel wilde zien aannemen, dat spoor- en tramwegen en ook stoomvaartlijnen *bij voorkeur* moesten worden aangelegd door particulieren of naamlooze vennootschappen, waarbij de Staat zich dan, behalve andere rechten, ook, waar dit mogelijk is, een behoorlijk deel der te maken winsten zou kunnen bedingen. De Staat zelf moet, volgens hem, alleen dan als aanlegger of exploitant optreden, wanneer dit bij gemis aan degelijke, voor die taak berekende gegadigden, niet anders mogelijk is; *indien noodzakelijk*, zooals de heer *van Houten* het had uitgedrukt. Op zijn voorstel tot wijziging, had hij nog de aanbeveling doen volgen om de groote publieke werken in O.-Indië [illegible]

Zooals wij dit gewoon zijn bij een programbespreking, was de vergadering slecht bezocht. Behalve het Bestuur en de Programcommissie, een twaalftal leden. Waar nog kort geleden, bij de bespreking der O.-Indische begrooting voor 1904 in de Tweede Kamer zoo duidelijk was gebleken, dat de economische toestand in O.-Indië, terecht véél zorg baart, vonden wij het een nagenoeg onverklaarbaar verschijnsel, dat geen enkel Europeesch staatsman — onder staatslieden verstaan wij niet alleen Ministers en Volksvertegenwoordigers, maar ook de mannen, die in het publieke leven als leiders op den voorgrond treden — het noodig of nuttig had gevonden, de besprekingen bij te wonen.

De heer *v. H.* kreeg het eerst het woord om zijn voorstel toe te lichten. Door twee voorname consideratiën was hij daartoe geleid; het kwam hem toch voor, dat de Regeering in een wingewest reeds voldoende de handen vol heeft, wanneer zij zich in hoofdzaak op het goed regeeren toelegt en de exploitatie van de hulpbronnen van het land overlaat aan het particulier initiatief, zoowel dat van de inboorlingen als van anderen, die dit durven te ondernemen. Even goed als dit voor de exploitatie van stoomvaartlijnen tot nu toe gegolden heeft en nog geldt, moest dit z. i. ook gelden voor den aanleg van spoor en tramwegen, want al legt men op de zeeën geen rails, ook voordeelige transportcontracten geven een monopolie. Het zou der Regeering veel werk uit de hand nemen, wanneer zij zich van direct zelf

FEUILLETON.

Takitories.

VII.

Misschien valt het op, dat ik mij wat ontzie om de hoogste personages ter sprake te brengen. Niet dat die heeren, boven allen uitstekende in de kolonie, niet op de tong zijn en dus niet zouden behooren in onze takitories. Ik verzeker u, dat ze niet worden vergeten. «*Maar wát een drukte!*» zou mijne Surinaamsche vriendin zeggen. De goede vrouw weet een beetje af van de praatjes over Gouverneurs en zelf deed ze er flink aan mede. Ze had een bizondere voorliefde voor Gouverneur de Savornin Lohman, en wist deze liefde niet krachtiger te uiten dan met heel veel kracht van stem en met verwaarloozing van den klemtoon het nog weer eens te zeggen, dat die veelbesproken bewindvoerder in een troebelen tijd was «een man uit een stùk». Ja, wat een bezig zijn altijd met den Gouverneur! Is er wel een avondgezelschap, dat niet een deel van het gesprek aan hem wijdt en aan al, wat hij doet, gezegd heeft of zeggen zal? Men spreekt in de kolonie bij een korte ontmoeting niet over 't weer, ten minste niet zooals dat in dit ongestadig Hollandsch klimaat het geval is; de gastvrouw, die haar gezelschap wil onderhouden, vangt niet aan met een: «wat is 't heerlijk weer van daag!», maar als de huizen en de verlofgangers hun beurt hebben gehad, en een leemte in het gesprek moet worden aangevuld, dan is 't een buitenkans als de Gouverneur nog niet aan de beurt geweest is.

Zoo is 't en zoo zal 't wel altijd geweest zijn. Gelukkig daarom, driewerf gezegend de kolonie als de hoogste drager van 't gezag een *man* is en een, die respect verdient. Het tegenwoordig geslacht heeft werkelijk geen klagen. Op den morgen, in September des vorigen jaars, toen wij den heer Lely en zijne familie de groote reis zagen aanvaarden, hoorde ik in mijne nabijheid op een toon van gezag zeggen: „'t werd tijd, dat er eens een persoon naar toe gaat, die de kolonie opricht". Nu, dat was tot op zekere hoogte een waarheid van belang. Wij zullen 't er wel over eens zijn. Maar zoo dacht men vroeger ook. En er zijn in vroegere dagen niet minder krachtige personen naar Suriname gegaan. Wat nu geschieden zal en kan, en wel door zulke bekwame handen, kan ten uitvoer worden gebracht, omdat de omstandigheden er nu voor zijn en omdat bekwame mannen in ongunstiger tijden, de kolonie hebben behoed voor nog verder zinken.

Er zijn onder de kolonisten in verschillende tijden mannen geweest, die zich bijzonder onderscheidden. Ik zal maar niet heel ver teruggaan. Niet verder dan wat nog in veler geheugen ligt als iets, dat ze hebben bijgewoond. De toekomst zal grootere namen noemen; daarvan ben ik zeker. En als ik sommige personen noem, als hebbende een bijzondere beteekenis voor de kolonie, dan wil ik mij daarmede niet schuldig maken aan overdrijving, in een kleine, afgezonderde maatschappij begrijpelijk. Het is niet anders: tegenover de groote verguizing, het afbreken van elkander, het openlijk of geheim oppositie voeren tegen 't geen wordt op touw gezet — een verschijnsel van niet groote zeldzaamheid in Suriname — staat er ook de grootspraak, ik zou haast zeggen de zelfverheffing van den kolonie-mensch. Hij noemt en roemt wel eens groot, wat naar een anderen maatstaf gemeten nu zoo groot niet is. Zeer tot schade van de aldus geprezenen zelf. Want het is een niet zelden voorkomend euvel; dat een man, die inderdaad wat is, wat geworden is misschien, zichzelf is gaan overschatten. Toen ik vroeger zeide: we hebben wat humor noodig — bedoelde ik ook dit van den humor, dat hij een blik weet te werpen op 't eigene, op eigen beteekenis en plaats, en zich niet te zeer toerekent de verdiensten en prerogatieven, die men hem toekent. Zoo'n beetje gezond verstand moet een mensch helpen niet over 't paard heen te raken, waarop men is gaan zitten of is gezet.

Om dan niet te ver terug te gaan, noem ik, en hem als den vroegsten 't eerst, den kolonist *A. Kappler*, die van 1842—1879 in de kolonie vertoefde en van zijn ervaringen en daden een beschrijving heeft gegeven in een werk; «*Holländisch-Guiana*» getiteld, dat hij in 1881 te Stuttgart uitgaf, nadat hij Suriname had verlaten om in zijn vaderland Würtemberg een welverdiende rust te genieten. Of die rust hem wel in alle opzichten aangenaam was, kan betwijfeld worden. Want hij was een rusteloos man, werkzaam boven 't gewone peil. Na eerst reeds als gewoon koloniaal-soldaat 4 jaren in Suriname te zijn geweest, trok hem het land, de natuur vooral en het leven aldaar zoo aan, dat hij in '42 terugkeerde. Toen zwierf hij eerst eenige jaren rond als natuurvorscher, als verzamelaar van bizondere gewassen en dieren, als opkooper van hout enz. Zijn smaak en zijn belang deden hem eindelijk besluiten zich te vestigen aan de groote Marowijne. Hij had daar, tot hoog in de Lawa toe, veel gereisd, betrekkingen aangeknoopt met de Indianen vooral en dreef reeds handel in allerlei zaken. En zoo kwam eindelijk het besluit er maar te blijven. Niet ver van de monding der rivier, tegenover de etablissementen der Fransche déportés, te St. Laurent, koos hij zich zijn terrein. Daar bouwde hij zijn huis en zijn magazijnen; daar legde hij zijn akkers aan; daar ontving hij de producten en het hout der Indianen in ruil voor zijne waren; daar knoopte hij handels-relaties aan, van niet onvoordeelige strekking, met den overkant; daar werd hij als posthouder door de Regeering met eenig gezag bekleed; daar was hij feitelijk heer en meester en verdiende er 't zijne. Stichter is hij van Albina, dat hij later, bij zijn vertrek, voor zoover 't hem aanging, aan 't Gouvernement verkocht en dat nu allengs een plaats van eenig gewicht gaat worden. Een origineel man. Een durver. Een gemoedelijke Duitscher daarbij, vol hartstocht voor de natuur. Rusteloos, zooals ik zeide. Toen hij eens met verlof in Stuttgart was, vond hij het daar eigenlijk niet om uit te houden, ging een groote reis doen en keerde eindelijk maar weer naar zijn stil Albina terug. Voor de Marowijne is hij een man van beteekenis geweest en hij hielp, ook door zijn boek, mede om de aandacht op Suriname te vestigen.

Naast Kappler stel ik een aanzienlijker man. Diens meerdere, niet alleen om de plaats, die hij innam, maar ook in ontwikkeling, ofschoon eveneens, gewezen koloniaal-soldaat en dus ook een self-made man. Ik bedoel Cateau van Rooseveld, jaren lang hoog in eere in Suriname, als beheerder der vaartuigen, als Agent-Generaal, als vice-voorzitter van den Raad van Bestuur.

Men heeft mij het volgende van hem verhaald. Toen hij nog als gewoon soldaat, misschien als onderofficier, in de kazerne was, kwam een ander, die dicht bij hem sliep, bij den kapitein zijn bezwaren indienen tegen dien zonderlingen kameraad, die halve nachten opzat en dan maar op een papier uit een boek allerlei figuurtjes teekende. Hij leek wel niet goed! Zoo bracht — men begrijpt het — de jonge soldaat zijn tijd door met de studie der Meetkunde, wat dan ook den bedoelden kapitein, na onderzoek, reden gaf aan Cateau van Rooseveld een bizondere aandacht te wijden. Met het gevolg, dat de ambiteuse jonge man naar Holland werd gezonden om er den officiersrang te halen. Zoo kwam Rooseveld op het paard en is er op blijven zitten, totdat hij, vrij oud, ten grave daalde, den naam achterlatende van

aanleggen en exploiteeren van nijverheidsondernemingen, geheel onthield en meer tijd zou haar dan van zelf overblijven voor de reeds zoo moeielijke bestuurstaak.

Zijn tweede motief was de vrees, dat het meer en meer door de Regeering in handen nemen van aanleg en exploitatie van verschillende ondernemingen, het particulier initiatief in Oost-Indië al minder en minder zou doen worden, terwijl toch, naar zijne overtuiging, dat particulier initiatief voor eene krachtige ontwikkeling, vooral van de voor een groot deel nog braak liggende uitgestrekte Buitenbezittingen, zoo hoog noodig is. Het was deze overtuiging, die hem had doen besluiten, bij zijn voorstel nog de aanteekening te doen voegen, dat de groote publieke werken, waar zulks maar eenigszins mogelijk zou zijn, niet door de Regeering zelf en hare ambtenaren moesten worden *uitgevoerd*, maar bij voorkeur door aannemers, onder toezicht van de ambtenaren.

Na den heer *Van Houten* kwam de ingenieur *J. Th. Gerlings* aan het woord, die evenals de vorige spreker de redactie van de Programcommissie en vooral het beginsel, dat daarvan de grondslag was, ernstig bestreed. Hij gaf ten volle toe, dat het stelsel: «alle spoorwegen in handen van den Staat» een goede economische regel kon zijn in die landen, waar de maatschappelijke verhoudingen in allen deele tot hun recht zijn gekomen, maar in Oost-Indië is dit nog in geenen deele het geval; daarop had de Program-commissie niet voldoende acht geslagen. Toch had zij zelf in hare toelichting op het program, eene uitzondering voor haren eisch van nagenoeg uitsluitende Staatsbemoeiing gemaakt, voor de tramwegen. Er niet op lettende, dat in Indië de zoogenaamde tramlijnen eigenlijk secundaire spoorwegen zijn, had zij daardoor het minder juiste van haar eigen conclusiën aangetoond.

Java bezit n.l. goede hoofdlijnen, maar het is voor een groot deel nog verstoken van de niet minder noodige voedingslijnen en tal van streken, die niet aan de spoorwegen zijn gelegen, ondervinden daarvan de groote nadeelen, zoowel door hooge prijzen van de aangevoerde artikelen,als door moeielijk en duur vervoer voor export. Ook op zich zelf niet rendabele voedingslijnen moeten worden aangelegd, opdat de algemeene ontwikkeling van het eiland worde in de hand gewerkt en de opbrengst der hoofdlijnen daardoor verhoogd. Kan nu de Staat, zonder bezwarende voorwaarden van subsidie of anderszins, particulieren krijgen, die zich met den aanleg en de exploitatie willen belasten, dan mag hij niet dralen. Zijn de concessies echter te bezwarend, dan ga hij zelf tot aanleg en exploitatie over.

Wat de Buitenbezittingen betreft, waar nog bijna alles ongedaan is, gelden andere overwegingen. In verband met reeds besproken plannen heeft spreker in de eerste plaats het oog op Sumatra Hij behoort niet tot hen, die in eene door spoorwegaanleg bevorderde emigratie van Javanen naar Sumatra eene verbetering van beteekenis zien, wat betreft den sterken aanwas der bevolking op Java, maar wel acht hij eenvoudige spoorwegen en immigratie zeer noodzakelijk voor de ontwikkeling der rijke hulpbronnen van het eiland Sumatra zelf. En nu zou hij het eene fout vinden, wanneer de Staat in dit opzicht, behoorlijke aanbiedingen van particulieren voor aanleg en exploitatie van de hand sloeg. Hij meent hierbij echter te moeten waarschuwen tegen concessiën, te verleenen met afstand van uitgebreid landbezit aan den concessionaris, zooals die in andere nog onontgonnen landen soms zijn voorgekomen. Ging men tot het geven van zoodanige concessies over, dan zou men niet te doen krijgen met ernstige spoorwegbouwers, maar met speculanten, die groote voordeelen trekken uit het op touw zetten van ondernemingen, zonder zich van het al of niet slagen daarvan iets aan te trekken. Goede concessie-aanvragen te weigeren, omdat men aan staatslijnen den voorkeur geeft, *en die dan later wel eens zelf zal bouwen*, achtte hij echter geheel in strijd met het belang der ontwikkeling van landbouw, mijnbouw en andere nijverheid.

Na hem kwam Kol. *G. E. V. L. van Zuylen* aan het woord, die verklaarde met de grootste belangstelling de beide sprekers te hebben gehoord en grootendeels in te stemmen met de argumenten van den heer *Gerlings*. Nu had deze zijne beschouwingen geresumeerd in twee alineas: de eene handelende speciaal voor Java en de andere betrekking hebbende op de nog weinig ontgonnen andere eilanden, doch Kol *v. Z.* meende zijne, reeds vroeger uitgeproken meening te moeten herhalen, dat in het program eener kiesvereeniging ieder noodeloos afdalen in details, eene fout is. Hij had daarom het voorstel *van Houten* vereenvoudigd en meende, dat door zijne redactie ook aan de wenschen van den heer *G.* geheel zou worden voldaan.

Zijn amendement luidde:

Aanleg en exploitatie van Spoor- en tramwegen, *indien noodzakelijk* van staatswege. Overeenkomsten met particulieren en Naamlooze Vennootschappen, waarbij de Staat zich een behoorlijk deel der te maken winsten bedingt, zijn echter niet uitgesloten.

De bouw van de spoorwegen, evenals die van alle andere openbare werken, *bij voorkeur* door aannemers.

Het woord kwam daarna aan den voorzitter der Program-commissie, die hoofdzakelijk den heer *van Houten* bestreed, waar deze meende, dat de staat in O.-Indië reeds te veel te doen had en zulks op grond, dat niet gebleken was, dat hij nog in eenig opzicht was te kort geschoten! Ook zag hij niet in, dat men den aanleg van spoorwegen zou bespoedigen door het geven van concessiën, want particulieren hadden voor den aanleg immers evenzeer werkkracht en ingenieurs noodig als de Staat en wanneer ze te krijgen waren, kon toch de Staat ze evengoed in dienst stellen en betalen als de particulieren.

Een der leden van de commissie vroeg daarna het woord en stelde voor aan de commissie, een korten tijd van onderling beraad te geven, maar tevens te besluiten, dat na de te houden pauze, de discussiën in de vergadering uitsluitend zouden loopen over den aanleg en de exploitatie van spoor- en tramwegen. Een en ander werd door de vergadering goedgekeurd.

Na de pauze sprak Mr. *C. Th. van Deventer* uit naam der commissie. Deze was tot het besluit gekomen, dat de door haar oorspronkelijk aangenomen redactie in te ruimen zin was genomen en daarenboven niet voldoende was toegelicht. Men had daarom besloten den heer *Gerlings* in zijne splitsing te volgen, doch zonder af te wijken van het beginsel *Staatsaanleg bij voorkeur*. De heer *G.* had dit toepassen der Westersche beginselen op Oostersche toestanden doctrinair genoemd; de heer *v. D.* vroeg of 't niet veeleer doctrinair van den heer *G.* was, om ook nu op de Buitenbezittingen met particuliere concessies te willen beginnen, omdat men zóó ook op Java begonnen was. Deze zelf toch betreurde het, dat men nu op Java leed aan de gevolgen van 't gemengde stelsel; de commissie wilde dit voor de Buitenbezittingen voorkomen, nu men thans zooveel beter op de hoogte is van de eischen van spoorwegaanleg, dan toen er op Java werd begonnen.

Ook het lid der commissie, de ingenieur *R. A. van Sandick*, sprak nog een kort woord in denzelfden geest en richtte tot de heeren *Gerlings* en *van Houten* de vraag: wat zij dachten over de meening, eenigen tijd geleden uitgesproken in eene brochure van wijlen *Mr. van Bosse*, dat Sumatra's Westkust door den aanleg van den spoorweg is achteruitgegaan, omdat deze voor den particulieren handel en de nijverheid weinig voordeel aanbracht en slechts aanleiding gaf, dat de inlanders met reizen hun geld verteerden?

De commissie had in overeenstemming met de gegeven toelichting, hare redactie van art. 10 gewijzigd en deze luidde nu als volgt:

a. Op Java: aanvulling van het spoor- en tramwegnet door voedings- en verbindingslijnen, die voor zoover zij zijn aangesloten bij de Staatsspoorwegen, ook van Staatswege behooren te worden aangelegd en geëxploiteerd; — naasting van bestaande spoor- en tramwegen, zoo dikwijls dit mogelijk is, zonder de rentabiliteit van het geheele Staatsspoorwegbedrijf te benadeelen;

b. voor de Buitenbezittingen: aanleg en exploitatie van eenvoudige spoor- of tramwegen, bij voorkeur van Staatswege in die streken, waar van zoodanige verbetering der verkeersmiddelen een krachtdadige ontwikkeling van landbouw en nijverheid mag worden verwacht.

In hunne repliek deden de heeren *v. H.* en *G.* uitkomen, op welke onjuiste præmissen de theorieën van de program-commissie gegrond waren. Wanneer men toch er op let, wat andere natiën, Engeland en Frankrijk b.v., op het gebied van spoorwegaanleg in hunne Koloniën doen en wat zij en vooral Duitschland, wat betreft spoorwegaanleg door particuliere ondernemers dáár, weten tot stand te brengen, dan valt de vergelijking droevig uit voor Nederland. Reeds in zijne eerste rede wees de heer *G.* er op, hoe thans nog op Java, na zulk een lang tijdsverloop sedert den aanleg der hoofdlijnen, de voedingslijnen ontbreken. Hij zou het ten zeerste betreuren, als men door uitsluiting van het particulier initiatief, die werkkracht uit de kolonie weerde; particuliere ondernemers brengen immers hun eigen staf van ingenieurs mede.

De heer *G.* dankte de commissie voor haar conciliante houding, doch voelde zich verplicht, zijn stelsel tegenover het hare te handhaven. Wat Java betreft, kon hij onmogelijk de restrictie toegeven, dat alle voedingslijnen voor de Staatsspoorwegen ook door den Staat zouden moeten worden aangelegd. Hij vreesde het gemengde stelsel in geenen deele, in den zin, dat alle voordeelige lijnen in handen van particulieren zouden komen. De ondervinding leert immers anders. Men let gewoonlijk niet op de particuliere maatschappijen, die met verlies werken, maar als men alle bestaande particuliere spoor- en tramwegmaatschappijen op Java bij elkander neemt en den doorslag maakt, dan zal men zien, dat het rentecijfer gering is.

Wat de Buitenbezittingen betreft, staat zijn voorstel in practischen zin misschien niet zoo ver van dat der Commissie om pertinent het zijne te handhaven, want hij denkt niet, dat particuliere ondernemers het wagen zullen om dáár spoorwegaanleg te beproeven. Hij is dus, na nogmaals zijne opvatting te hebben geconstateerd, wel geneigd zijn amendement tegenover de nieuwe redactie der Commissie in te trekken.

De heer *Van Houten* handhaafde zijn voorstel en in overeenstemming met den heer *Gerlings* toonde hij aan, dat er gansch andere oorzaken waren voor den achteruitgang van Sumatra in de laatste tijden. Zonder den spoorweg zou deze achteruitgang zeker nog grooter zijn geweest.

De heer *v. Z.* constateerde, dat zijn amendement, nu de program commissie tegen meer detailleering niet opzag, onnoodig was geworden en trok het dus in, maar hij vond het jammer, dat de heer *Gerlings*, in strijd met zijn overtuiging het zijne wilde loslaten. Wel zegt deze, dat eene aanvraag van concessie voor Sumatra of een der andere eilanden niet waarschijnlijk is, maar dit is slechts eene veronderstelling en men ziet soms met succes, het meest onwaarschijnlijke gebeuren.

De heer *Gerlings* verklaart daarop, dat hij, gelet op dien ondervonden steun, zijn voorstel om *zonder voorkeur*, zoowel door den Staat als door particulieren spoorwegen te doen aanleggen en exploiteeren, handhaaft.

Men ging toen tot de stemming over. Het voorstel *van Houten* vond weinig instemming, doch dat van den heer *Gerlings* kreeg 7 stemmen vóór en 12 tegen. In nagenoeg dezelfde verhouding werd de redactie der Progam-commissie aangenomen.

Onze lezers zullen best begrijpen, dat wij met den uitslag der stemming niet waren ingenomen. Wij hebben het, van af dat de Staat begon spoorwegen in Oost-Indië te bouwen, betreurd, dat dit gedaan werd uit de gewone middelen en dat na de eerste jaren van proefneming reeds daardoor alleen aan het spoorwegnet op Java, veel te langzaam moest worden gewerkt, om het in die mate goede vruchten te doen opbrengen, als er van verwacht mochten worden.

Het zal nu zeker wel een tiental jaren geleden zijn, dat eene voordracht in het Kon. Instituut van Ingenieurs over het gebruik der smal-spoorwegen op Java, en het maken van zoogenaamde tertiaire lijnen, die het voedingsnet zouden completeeren, geheel onze instemming droeg. Reeds daarin werd vergelijkerwijze aangetoond, hoezeer Nederland, wat den aanleg van spoorwegen in zijn koloniën betreft, bij andere natiën ten achteren was.

En toen indertijd, met eene concessie-aanvrage, zonder eenig verzoek om rente-garantie of subsidie, vóór zich, de Tweede Kamer der Staten-Generaal een wetsontwerp aannam om den zwarten diamant der Ombilin-velden voor Staatsrekening te exploiteeren, hebben wij gewezen op het onjuiste, dat men daarvoor tijdelijk een deel van het personeel wegnam, dat het Java-net voltooien moest, terwijl concessionnarissen voor de mijnontginning en voor den spoorwegaanleg hun eigen staf zouden hebben meegebracht.

Wij waren dan ook zéér verwonderd te hooren zeggen, dat Nederland, bij de veelzijdige taak, die de Regeering in Indië te vervullen heeft, toch nergens was te kort geschoten.

Kon men, bij het stelsel, dat thans in het program van Moederland en Koloniën wordt gehuldigd, van Staatswege met ruime hand voor spoorwegaanleg zorg dragen, dan zouden onze bedenkingen tegen de toepassing der leer van Staatsaanleg en exploitatie *bij voorkeur*, dat wil zeggen: *bijna uitsluitend*, niet zoo groot zijn, doch, waar men concessie-aanvragen afslaat en ondernemende mannen afschrikt om geld uit te geven voor spoorwegstudiën, terwijl men zelf den slakkengang gaat, daar mag men ook niet verwonderd zijn en niet spreken van «stemming tegen ons maken», wanneer het oordeel van buiten-af over Neerlands Koloniaal beheer ongunstig is.

Oost-Indische berichten.

Vooruitgang in Noord-Sumatra. De Missigit te Kota Radja. Eindexamen kweekschool Djokja. Een hospitaal te Malang. Een nieuwe industrie. Het onderling ondersteuningsfonds te Semarang. De reputatie van de Delitabak. Woekerwinsten. Vervreemding ambtsvelden. Tabak in de Vorstenlanden. Anonieme klachten. Wat zal de koelieordonnantie ons brengen? Wittekruis-kolonie. Bevloeiingswerken in Siam.

Vooruitgang in Noord-Sumatra. Aan de *Deli Ct.* ontleenen wij het bericht, dat de Kedjeroan Bidin van Patiambang, het rijk, hetwelk de aaneensluiting vormt van de residentie Sum. Oostkust, de Gajoelaoes en de Pak Pak-landen, zich aan ons gezag wil onderwerpen en hij moet reeds door het Tamiangsche op weg zijn naar de kust, ten einde per Wilhelmina, die hem van Belawan tegemoet gaat, naar Sabang te vertrekken en zijn onderwerping aan te bieden. Indien dit het werkelijke hoofd van die uitgestrekte streek is, zou dit de pacificatie der Gajoe Laoes Patiambang tot aan het Tapanoelische gebied zeer vergemakkelijken.

* * *

De missigit te Kota Radja. Eenigen tijd geleden wees het *Bat. Nbl.* op deze missigit als een kostbaar bouwwerk, waarmede onze regeering indertijd den Atjehers het bewijs meende te kunnen geven, dat het ons bij de verovering van dat gewest geenszins te doen was om den mahomedaanschen godsdienst afbreuk te doen, zooals de den „prangsabil" (heiligen oorlog) uitroepende geestelijke hoofden den volke wilde doen gelooven.

Het beoogde doel werd echter, zooals de geschiedenis leert, niet bereikt en de met zooveel offers aan geld door Chineezen gebouwde missigit, staat nu nog te Kota Radja als wellicht het meest doorslaand bewijs van gebrek aan kennis van de zeden van het Atjehsche volk.

Men wist toen blijkbaar niet zegt de schrijver — dat de verbrande missigit, welker vermeestering zooveel menschenlevens kostte, indertijd met tegenzin door de bevolking werd gebouwd, dat de materialen met moeite werden bijeengebracht, voornamelijk omdat reeds toen het atjehsche volk Kota Radja, het verbijlf van den schijn-Sultan, geenszins meer beschouwde als het centrum van het gezag. En een missigit op die plaats kan dan ook geen groote waarde hebben in de oogen van het volk.

De eerste fout van ons bestuur was dus de missigit dáár te bouwen, waar *onze* hoofd-vestiging zich bevond, op eene plaats, waartoe slechts op bepaalde uren van den dag en dan nog met de soesah van passen-contrôle door Atjehers, toegang kon worden verkregen.

Dan werd het bedehuis gebouwd in een stijl (of stijlen) moorsch, bijzantisch en wat niet al, welke de Atjeher niet kent en verre van mooi vindt. Vooral bij het bouwen van bedehuizen hecht de inlander aan zijne traditie. De Atjeher treedt het gebouw thans angstig binnen, kan niet eens zijn sirihspeeksel uitwerpen, kortom hij voelt er zich niet op zijn gemak.

Zelfs nu nog, na de ontmanteling van Kota Radja, is het bezoek aan de missigit zeer gering. Zij dient, zooals de schrijver in het *Bat. Nbl.* zich uitdrukt, voor de atjehsche vrouwen *die, van heinde en verre komend, te Kota Radja even uitrusten*, als pleisterplaats op weg naar de heilige graven, aan de kust ten noorden van Kota Radja, waarheen zij bij honderden trekken, om aan eene gelofte te voldoen, den kinderzegen af te smeeken en dergelijke. De missigit vinden zij dan eene uitstekende gelegenheid, waar zij, zonder anderen te hinderen, aan enkele natuurlijke behoeften kunnen voldoen, waarvoor achter de missigit eene ruime gelegenheid gebouwd werd. Toen indertijd die gelegenheid werd afgebroken, omdat het er zoo'n onzindelijke boel was, kwamen tal van brieven, w. i. de tusschenkomst van invloedrijke personen werd ingeroepen om de oude plaats in eere te herstellen.

Ende het geschiedde met spoed!

Men hoopt nu dat het trouwe bezoek van Polèm aan het kostbare gebouw eene zekere wijding zal geven, de schatten, die het kostte, zullen dan althans niet weggeworpen zijn, om eene retirade voor atjehsche vrouwen te bouwen.

* * *

Eindexamen Kweekschool. Aan het eindexamen, gehouden in de afgeloopen maand voor de inlandsche onderwijzers van de kweekschool te Djokjacarta, namen 16 candidaten deel, die allen slaagden zoo lezen wij in *de Mataram*.

* * *

Een hospitaal te Malang. Aan het *Bat. Nbl.* ontleenen wij uit een, voor dat blad geschreven, soerabajaschen brief, dat het lot eener verplaatsing te eeniger tijd het doel *moet* worden van alle ziekeninrichtingen te Soerabaja. In eene stad als Soerabaja met haar groot garnizoen is een hospitaal noodzakelijk, maar sinds jaren is evenzeer de noodzakelijkheid gebleken eener voortdurende evacuatie van lijders naar Malang. Dáár, in de koele gezonde bergdreven, dáár behoort een hospitaal, zegt de schrijver.

Thans worden de zieke militairen voorloopig behandeld in de garnizoenen-infirmerie achter de kazerne in de stad. In onbeteekenende gevallen geeft de garnizoensdocter kwartierziek en blijft de patiënt in de kazerne, maar een groot deel der zich ziek meldenden, gaat dadelijk naar het hospitaal en na korter of langer tijd gaat weder een ander deel hiervan ter volledig herstel naar Malang. Zou het nu geen overweging verdienen, ook uit een zuinigheidsoogpunt, de patiënten dadelijk naar Malang te zenden? Nog steeds schijnt het den schrijver eene absurditeit toe een hospitaal te vestigen in eene benauwde, heete strandplaats, waar de frissche, gezonde berglucht in de nabijheid voor het happen is.

* * *

Een nieuwe industrie. Eene maatschappij heeft zich gevormd met het doel een kokosvezelfabriek te exploiteeren. Het maatschappelijk kapitaal zal bedragen f 150,000, verdeeld in 600 aandeelen, elk groot f 250, zoo lezen wij in *het Bat. Nbl.* Naar aanleiding van de gunstige resultaten met de fabrieksmatige bereiding van kokosvezels in Voor-Indië en speciaal op Ceylon verkregen, heeft de heer J. J. F. Pino, makelaar te Batavia, in samenwerking met den heer L. Strengholt, het plan

---

een zeer verdienstelijk hoofdambtenaar te zijn geweest. Wie hem hebben gekend en gadegeslagen in verschillende werkzaamheden, weten, dat de jaren in de kolonie doorgebracht hem hadden gemaakt tot een Surinamer, d. w. z., den stempel van Suriname op hem hadden gezet, maar dat hij onderwijl behouden had dat gedegene en kernachtige, waaraan behalve aan zijne bekwaamheden te danken was de autoriteit, die hij genoot. De kaart van S. door hem vervaardigd, na dat hij veel had gereisd in de onbegaanbare wouden, zegt genoegzaam, welk een noeste werker ook hij was. Het Koeliedepartement echter, hem later toevertrouwd, was het terrein, waar zijn administreerende en besturende kwaliteiten zich konden ontvouwen. En in dien man stak nog steeds iets van den nadenker en ook gemoedsleven, wat zij, die hem van naderbij kenden wel wisten en te meer op prijs stelden,omdat een veelbewogen leven achter dien man lag.

Ook noem ik een geheel ander man, een die een plaats zou verdienen in een boek, zooals voor eenige jaren in Engeland verscheen en dat tot titel had: Fortunes made in business. Ik bedoel J. F. Spiering Sr. Vroeger zeide ik iets van boomen, die een zwaren strijd om hun bestaan hadden te voeren en reuzen waren geworden, koningen der wouden; van klein opgeschoten en groot geworden boven allen uit. In zekeren zin was dat ook met Spiering het geval. De meesten van tegenwoordig hebben hem slechts gekend als man van leeftijd, als bezitter en bestuurder van plantage »Morgenstond«, zijne schepping, zoo schoon gelegen, een uur van Paramaribo, aan de daar zoo breede en prachtige Suriname-rivier, maar bij geruchte weet ik, dat die man in zijn jonge jaren als eenvoudig plantage-opzichter werkzaam was. Zijn geluk was, dat hij gebruik wist te maken van de tijdsomstandigheden. De emancipatie was in aantocht. Deze vooruitziende, met de gevolgen er aan verbonden, wist hij de slaven van »Morgenstond«, dat toen nog lang niet was wat het nu is, aan zich en aan de plantage te verbinden. Toen de vrij geworden werklieden bijna overal van daan liepen, hield hij de zijne grootendeels. Als ik 't wel heb, wist hij hun belang met 't zijne te vereenigen door hun stukken grond toe te staan ter ontginning. Zoo kwam hij de crisis te boven. »En wát te boven«! Een ondernemend man. Een met een wil. Iemand, die niet anders kon dan werken, tot in hoogen ouderdom. Men zag 't hem aan als hij, de 80-jarige, na zijn gansche leven in de kolonie te hebben gesleten, zij 't ook met vele absenties in 't vaderland, opgericht, met veerkrachtigen tred nog, door Paramaribo ging.

Ik noemde kolonisten, die niet meer zijn. Thans nog voor de afwisseling eene vrouw, die nog steeds in het door haar geliefd Suriname hare veelzijdige werkzaamheid in 't belang van weezen — en er zijn er vele in de kolonie! —, van onvermogenden, van eenvoudige kinderen voortzet. In Suriname kent een iegelijk Mevr. de wed. A. F. Bos—Visser, eene Amsterdamsche van geboorte. Als hoofd der Hervormde weesvoogdij, der diakonessenvereenigingen, van andere filantropische werkzaamheden der genoemde Protestantsche gemeente, staat zij de predikanten dapper ter zijde. Aan de stichting en den arbeid eener groote vereeniging, die voor eene betere en ordelijke begrafenis harer leden zorgt en een fraai eigen kerkhof heeft gesticht; aan de oprichting van een fraai gebouw voor bewaarschool, zondagsschool, goddienstoefeningen, in dat gedeelte van Paramaribo — een buitenwijk —, waar vooral de Hollandsche Boeren wonen en aan nog zooveel andere werk nam zij krachtig deel. Die in Suriname met het volksleven bekend is, weet welk eene belangrijke plaats die vrouw daarin heeft, hoe energiek zij is in 't handelen, hoe onvermoeid in hare zorgen voor de velen, die niet buiten hulp kunnen; hoe zij uitstekend weet om te gaan met het vaak zonderlinge volkje, dat zij voor oogen krijgt, hoe zij invloed heeft en veel weet gedaan te krijgen. Toen in den Haag de Tentoonstelling van Vrouwen-arbeid in de Koloniën ook van Suriname een afdeeling kon worden geopend, waar heel wat te zien was, dat de aandacht trok, waren er die wisten, dat het tot stand komen er van vooral aan de hulp van Mevrouw B. was te danken. En in de treurige dagen, nu haast 2 jaren geleden, toen eene kwaadaardige koorts in Paramaribo veel ontsteltenis te weeg bracht en offers vroeg, ontzag zij zich niet en was, waar men haar begeerde en noodig had. Wat deze koloniste — de weduwe van een koopvaardij-kapitein, die de zeevaart voor het plantersvak ruilde — voor de sociale belangen doet, is veel. Het wordt algemeen gewaardeerd. Met alle reden. Te hulp geroepen om in Suriname te doen, wat ook in 't vaderland zoo menige vrouw doet, maar in de West te zelden gezien wordt, ook niet van de beschaafde vrouwen, die er een tijdlang zijn — zich mede te wijden aan den arbeid voor het volk — heeft zij, op gevorderden leeftijd reeds, dat verkozen als een meer gezegend lot boven de zoete rust in haar mooi huis op 't Gouvernementsplein, boven een vegeteeren misschien tot in hoogen ouderdom. Honderden zegenen haar daarvoor, niet het minst de predikanten, met wie zij dat alles doet.

Het kan zeker geen kwaad de lezers van Oost- en West, die ook wel eens mijn praatjes lezen, iets te vertellen van allerlei slag van Kolonisten. Men kan er uit zien, wat we trouwens ook wel reeds wisten, dat het antwoord op de vraag: is er in Suriname een goede toekomst te vinden? in de eerste plaats afhangt van het karakter en de krachten dergenen, die er heen gaan.

TROPICUS.

opgevat op het daarvoor door hen het meest geschikt geachte klappercentrum, eene fabriek tot verwerking van de klapperhulzen tot borstelvezels, touw en garen op te richten. In het stadium, waarin deze industrie hier verkeert, achten wij het vooralsnog ongewenscht in bijzonderheden omtrent de plaats van vestiging, de wijze van verwerking, benoodigde machinerieën enz. te treden, doch hebben, ter geruststelling van zich zelf als anderen, eene gedetailleerde begrooting met alle bescheiden in handen gesteld van den heer J. W. Labrijn, lid eerste klasse, N. I. van accountants, die ze onderzocht en in overleg met ons de begrooting heeft gewijzigd, op den grondslag van hooge productiekosten en lage opbrengsten, zoodat het becijferde resultaat niet geflatteerd zal blijken.

Het is van voldoende bekendheid, hoe enorm het gebruik van kokosvezels is, zoowel voor de vervaardiging van matten, karpetten en tapijten, waarvan in Europa verscheidene fabrieken bestaan, als voor borstels, bezems enz., ze worden ten zeerste gezocht voor het maken van kabels en trossen, wijl de kokos-vezel meer dan andere spinvezels, zeer bestand is tegen den invloed van zeewater.

Tot dusverre worden de klapperhulzen op Java, behalve voor de vervaardiging op hoogst primitieve wijze van bezems, matjes en touw, alleen gebruikt voor brandstof en op plaatsen, waar de klappers overvloedig zijn, worden de hulzen tot dusverre grootendeels als waardeloos weggeworpen.

Het behoeft geen betoog, dat onder deze omstandigheden door de oprichting van een klappervezelfabriek, waardoor opkoop van een tot dusverre zoo goed als waardeloos product f 36000 wellicht meer per jaar, onder de bevolking gebracht wordt, ook een economisch belang gediend wordt, hetgeen reeds daaruit blijken kan dat de heer L. Strengholt bij zijn informaties en proefnemingen allen mogelijken steun en raad van europeesche ambtenaren en inlandsche hoofden genoten heeft, wijl deze blijkens hun uitlatingen zeer goed inzien, dat de nieuwe industrie niet ten koste, doch ten voordeele van de bevolking der landstreek, waar zij werkt, zal zijn.

Het is niet te verwachten, dat bij de opstelling der machinerieën en het in werking brengen van de fabriek zich ernstige moeilijkheden zullen voordoen, daar door den leverancier der machinerieën iemand zal worden uitgezonden, onder wiens leiding het monteeren der machinerieën zal geschieden en die de leiding der fabrikage op zich zal nemen en de werklieden op de hoogte zal brengen, om eerst als alles loopt, terug te keeren. Die persoon kan desgewenscht twee jaar worden aangehouden.

Overwegende dat de fabriek ongeveer een half jaar na de oprichting der vennootschap in werking kan worden gebracht en gedurende het tijdperk van bouw en inrichting, het inslaan van grondstof kan worden ter hand genomen, zal het eerste boekjaar op 1½ jaar worden gesteld en daarvan ongeveer een vol jaar voor de exploitatie bestemd zijn, waardoor over het eerste boekjaar reeds een zeer voldoend dividend in uitzicht kan worden gesteld.

In tegenstelling met cultuur- en mijnbouw-zaken wordt hier het geld dus reeds zeer spoedig vruchtdragend en decepties zijn zeer onwaarschijnlijk.

Het bestuur zal voor het eerst samengesteld zijn als volgt: J. J. F. Pino directeur, A. J. A. Kleeblad en F. Neumann commissarissen, en L. Strengholt administrateur, zoo lezen wij in 't *Bat. Nbl.*

***

Het onderling ondersteuningsfonds te Semarang. Zooals men weet bestaat te Semarang een onderling ondersteuningsfonds dat zich ten doel stelt aan de nagelaten betrekkingen der leden bij overlijden een vooraf bepaalde som uit te keeren, bijeengebracht uit bijdragen der gezamenlijke leden. Een geneeskundig onderzoek van den verzekeraar wordt niet gevorderd. De zaak draagt een geheel financiair karakter.

Dit fonds werd vroeger in Nederland vertegenwoordigd door den gepensionneerden majoor A. H. Plas te Velp, die naar aanleiding van eene afrekening overhoop ligt met het bestuur, gelijk aan dat blad geseind werd. Die twist is thans zoo hoog geloopen dat de heer Plas in een, door den druk vermenigvuldigden Open brief, aan dat bestuur dingen ten laste legt met het doel een vervolging wegens laster uit te lokken, om voor den rechter waar te kunnen maken, hetgeen hij schrijft. De majoor beweert, volgens de *Javabode*, dat de gestorte entréegelden van nieuwe leden niet alle zijn verantwoord; dat bij het vaststellen der hoofdelijke reserves van ontslagen en overleden deelgenooten in het fonds bij herhaling onregelmatigheden zouden zijn gepleegd; dat de uitgaven voor personeel geheel onnoodig tot bijna het dubbele van vroeger zouden zijn opgedreven; en dat aan zijne, schriftelijk daartegen ingebrachte bezwaren geen aandacht is geschonken.

***

De reputatie van de Deli-Tabak. „Planter" schrijft in de *Deli Ct.* o. m. dat de prijzen met Delitabak behaald tot nu toe zoo zeer zijn tegengevallen, dat men zich niet zonder reden afvraagt: Zal de tabakscultuur op den duur winstgevend blijven? De moeilijkheden, waarmede de cultuur heeft te kampen, worden steeds grooter. Ernstige concurrenten beginnen tegen het bekende Sumatra-dekblad op te treden. Daarbij hoopen zich de voorraden op in de pakhuizen der tabakskoopheden, zoodat menige partij tabak, die, door onderlinge mededinging, op de veiling nog een goeden prijs wist te behalen, nu met verlies moet worden van de hand gezet. De groote koopers van Deli-tabak beginnen dan ook meer en meer te ontkomen aan den zwijmel, jaarlijks veroorzaakt door de inschrijvingen.

Te veel teleurstellingen in de laatste jaren bij den omzet van Sumatra-tabak, hebben die groote firma's voorzichtig gemaakt, en de teleurstellingen zullen dit jaar waarschijnlijk alleen voor de importeurs bewaard blijven.

Hij acht daarom nu den tijd gekomen, om op het volgende redmiddel te wijzen. Verminder de productie, maar vooral, verbeter het doorsnee-gehalte van den oogst! Dit resultaat meent hij met opgaaf van redenen te bereiken door namelijk de tabaksboomen evenals vroeger te snijden en niet te plukken.

Overgaande tot de snij-methode zou men bemerken, dat de Deli-oogsten in het algemeen weer beter aan de amsterdamsche markt zouden worden beoordeeld. De reputatie van de Deli-tabak is min of meer aangetast. Lever daarom aan de markt gezonde tabak, behandeld op dezelfde accurate wijze als tegenwoordig algemeen usance is. Het kan niet anders, of de slechte tijden, die de planters en de tabakscultuur beleven, zullen alras tot de geschiedenis behooren, en de Deli-tabak zal aan de wereldmarkt de plaats blijven behouden, waarop zij, dank zij haar nog gevestigde reputatie, aanspraak mag maken.

***

Woekerwinsten. Aan de *Preanger bode* werd een gezegelde pandbrief vertoond, waarin de pachter van het thans gesloten pandhuis te Bandoeng aan een chinees op een waarde van f 300 erkent f 225 geleend te hebben. Na 183 dagen werd de beleende waarde afbetaald en moest de beleener betalen f 40.50, d. i. 36 pct. rente.

Wanneer de Chinees naar het Gouvernementspandhuis was gegaan, had hij maar f 13,72 d. i. 12 pct. moeten betalen.

Behalve, dat de pachter van het pandhuis woekerwinst trok, maakte hij zich schuldig aan een verboden handeling. Volgens de vergunningsacte mocht hij immers niet meer dan f 100, voor een te beleenen waarde uitbetalen.

Het is maar goed, dat, door de totstandkoming van het gouvernements-pandhuis, een einde is gemaakt aan het bestaan van particuliere pandhuizen onder het beheer van Chineezen.

Deze pandhuizen zullen wat de Preanger betreft, weldra tot de geschiedenis behooren; wanneer er nu ook een einde wordt gemaakt aan het optreden van woekeraars van allerlei kleur in de kampong, dan zijn wij een grooten stap in de goede richting vooruit, zoo schrijft men in *de Locomotief.*

***

Vervreemding ambtsvelden. Uit de *Javabode* werd aan *de Sem. Ct.* geseind dat de directeur B. B. een circulaire tot de residenten richtte, handelende over het vervreemden van ambtsvelden. Die circulaire luidt:

„Ik heb de eer UHEdG. te verzoeken, mij te willen mededeelen of in uw gewest zich gevallen hebben voorgedaan van vervreemding van ambtsvelden, zoo mede van communaal bezeten gronden ten bate van elders gevestigde inlanders, hetzij bij onderhandsche overeenkomst dan wel bij openbare willige of executoriale verkooping.

In het bevestigend geval zou het mij aangenaam zijn, een nauwkeurige opgaaf te ontvangen van de plaats gehad hebbende vervreemdingen van evenbedoelden aard, vermits het in mijn bedoeling ligt c. q. bijzondere wettelijke voorzieningen tot tegengang van bedoelde vervreemdingen bij de regeering aanhangig te maken."

Dat kan een leelijke streep geven door de neuzen van vele dorpshoofden en vele chineesche en andere bloedzuigers, meent de *Javabode.*

***

Tabak in de Vorstenlanden. Men heeft de *N. Vorstenl.* voorgerekend dat de tabaks-productie in de Vorstenlanden gedurende de laatste vier jaren is verdriedubbeld. Men kan haar thans stellen op ruim 80.000.000 pond. Rekent men nu dat de Vorstenlandsche tabak in doorsnee voor 16 cent is verkocht, dat de kostprijs gemiddeld is 20 cent, dan is door de tabaksondernemingen in Solo en Djokja dit jaar een verlies geleden van ruim twee en dertig ton.

***

Anonieme klachten. Het *Bat. Nbld.* maakt melding van vele anonieme klachten bij het bestuur ingebracht door inlanders tegen hun hoofden.

Het onderzoek van zulk een klacht heeft gewoonlijk geen ander resultaat dan dat er niets wordt gevonden, maar het prestige van den betrokken ambtenaar lijdt er intusschen aanmerkelijk onder.

Intusschen is, gelukkig, der Regeering er op gewezen in zaken als deze wat voorzichtiger te zijn, vervolgt het blad. Door een der hoofden van gewestelijk bestuur is haar aandacht gevestigd op de omstandigheid dat een onderzoek, gehouden naar aanleiding van anonieme klachten tegen inlandsche bestuursambtenaren, dikwijls schadelijke gevolgen heeft in zoover dat, waar het onderzoek nooit volkomen geheim gehouden kan worden, het vertrouwen der ondergeschikten in den aangeklaagden chef geschokt wordt en door het onderzoek in de oogen van het publiek afbreuk gedaan wordt aan het prestige van den aangeklaagde, een en ander ook al wordt de klacht geheel en al ongegrond bevonden, terwijl bovendien vele inlandsche ambtenaren, op dat punt zeer gevoelig, zich spoedig laten ternederslaan en ten einde dergelijke onaangenaamheden in den vervolge te voorkomen, minder flink worden in hun optreden.

In verband hiermede wenscht de Gouverneur-Generaal, blijkens een dezer dagen afgezonden circulaire aan de hoofden van gewestelijk bestuur, tot regel aan te nemen om voortaan, tenzij bijzondere omstandigheden een andere wijze van behandeling wenschelijk maken, anonieme requesten, houdende klachten tegen inlandsche bestuursambtenaren, aan het betrokken gewestelijk bestuurshoofd *ter kennisneming* te zenden.

***

Wat zal de nieuwe koelie-ordonnantie ons brengen? is de titel van een opstel in de *Deli Ct.*, waaruit blijkt dat men aan de secretarie reeds bezig is eene nieuwe koelie-ordonnantie samen te stellen. Is de schrijver goed ingelicht, dan wordt zij niet alleen voor Deli „geschapen", maar zal ook voor Deli toepasselijk zijn.

Wanneer men nagaat wat er al zoo noodig is voor de totstandkoming van zulk een arbeid, dan verwondert de schrijver zich niet dat men nu reeds hard aan het werk is. In de eerste plaats toch zal er noodig zijn eene revisie van vroegere adviezen en eene generaliseering en te zamen brenging van de belangen van cultuur en mijnbouw, indien ten minste de nieuwe ordonnantie beiden treft. Wellicht verbindt men ook aan het concept de zich sterk op den voorgrond dringende quaestie der ontlasting van Java van overbevolking door inter-immigratie naar andere deelen der buitenbezittingen en zoo ja, dan leert de practijk, dat, waar met zooveel belangen rekening moet worden gehouden, het maken van een aanvang met het werk beter kans van slagen biedt, wanneer men al vast van meer dan eene zijde aan het werk gaat.

Daarbij zullen de voorstellen, die de practijk raken, ten slotte moeten passeeren door de handen van rechtskundigen, opdat het ontwerp niet in strijd gerake met de wet.

En ook het rapport van mr. Rhemrev zal daarbij van invloed zijn, maar niet zoo overwegend als men wellicht geneigd is te gelooven; men zal vermoedelijk van dat rapport gebruik maken, maar of het de hoofdleiddraad zal zijn, wordt betwijfeld. Het laatste woord zal in dezen niet zijn aan een man van de justitie, maar aan den *staatsman*, dat lijkt den schrijver rationeel. Wat het rapport van den heer *R.* zal bevatten, weet de schrijver niet. Wel verzocht hij, den dag vóór het vertrek van dien regeeringsambtenaar om gehoor en stelde hij de vraag of de heer R. geneigd was reeds met een enkel woord zijne bevinding over de oostkust mede te deelen, maar hij wilde zich daarover niet uitlaten, hetgeen de schrijver trouwens half had gevreesd.

Het blijft eene groote quaestie wie ten slottte over de nieuwe koelie-ordonnantie zal beslissen?

Schrijver verneemt op Java, dat de conceptie o. a. door de bekwame medewerking van den oud-resident Michielsen tot stand zou komen, terwijl op de secretarie tevens eene der jongere krachten niet geheel een vreemde is op de buitenbezittingen en met name niet op de oostkust.

Overigens stelt de schrijver zich voor, dat een concept der nieuwe koelie-ordonnantie voor praeadvies aan den resident van Sumatra's oostkust en andere gewestelijke hoofden van residentiën, waar cultuurinstellingen en industrie gevestigd zijn, zal worden gezonden.

Wanneer het ontwerp al dan niet aan den resident van dit gewest zou worden gezonden, met de bijvoeging dat desgewenscht ook het oordeel van de plantersautoriteiten kan gevraagd worden, zou schrijver zich sterk vergissen.

Op grond daarvan, vermeent de schrijver dat de nieuwe ordonnantie er niet zoo spoedig, misschien niet voor 1905, zal zijn en niet voor dat men er bezwaren tegen heeft kunnen inbrengen.

Mocht echter, wat niet onmogelijk is, door pressie uit Holland, worden aangedrongen op spoed, dan hoopt hij dat men zich aan het afgeloopen onderzoek zal spiegelen en dan moet hij ten sterkste het overijld invoeren van nieuwe ingrijpende bepalingen afkeuren, vooral *vóór dat de politiemacht geheel in orde is.*

Zelfs een betrekkelijk onbeduidend ingrijpen als *dit* onderzoek, heeft eene gisting nagelaten, die eerst langzamerhand verdwijnen zal.

Men richte geen winstgevend gewest, hetwelk onze nederlandsch-indische schatkist niet ontberen kan, door ontijdige, praemature en te radicale gronden ten gronde.

Laat de regeering zorg dragen — zoo eindigt de schrijver — dat de niet bonafide werkgever gecontroleerd worde, opdat alle koelies een menschwaardig lot krijgen, laat zij dit trachten te bereiken door verbetering der immigratie, door flinke en doorloopende inspectie op den arbeid en de betaling aan de arbeiders en laat zij het leven en de eigendommen van den werkgever beveiligen door behoorlijke politie, dan kan de Oostkust behouden blijven en zal de verbetering der koelie-ordonnantie worde tot een goede regeeringsdaad, mits eerst aan de invoering wordt gedacht, als de kalk van de politiestations op de kebons droog is en de verbetering geen ruïne beteekent voor een bloeiend gewest, dat zich uit eigen energie heeft geschapen.

***

Wittekruis-kolonie. Blijkens het verslag over de maand October jl. bedroeg het aantal zielen, op deze kolonie verblijfhoudende, op ultimo October 340.

Het saldo der kas op ultimo September was groot f 1060,53. De inkomsten gedurende October bedroegen f 392,20; totaal dus in kas f 1452,73; de uitgaven bedroegen f 946,66, zoodat het saldo in kas op ultimo October bedroeg f 506,07. De heer v. Emmerik had op den 9en November jl. nog in kas ruim f 200, voor het onderhoud van 340 mannen, vrouwen en kinderen. Bovendien zijn er nog ongeveer 200 picols rijst in de schuur, zoodat er nog geen honger behoeft geleden te worden; doch de kolonie heeft nog andere dingen noodig. Zij bezit thans twee ziekenhuizen en een goede school en ondanks de eb in hare kas, koestert zij nog andere groote plannen, waardoor dan aan duizenden schuilplaats, voedsel, verpleging en arbeid zullen kunnen worden verschaft. Ten slotte betuigt de heer v. E. zijn warmen dank voor de vele ontvangen giften gedurende October.

***

Bevloeiingswerken in Siam. Aan het *Bat. N.bl.* ontleenen wij de mededeeling dat van de Siameesche regeering bericht is ontvangen, dat voorloopig geen nederlandsch technisch personeel meer noodig is voor uitwerking der voorgenomen irrigatieplannen in Siam. Men vermoedt dat vreemde mogendheden getracht hebben de Hollanders te weren, om voor haar onderdanen de uitvoering van het reusachtige irrigatie-werk, veel belangrijker dan dat der Solo-vallei, tot uitvoering te erlangen.

In het belang van energieke indische bouwkundigen, die wellicht plannen hadden gemaakt om daar in den vreemde eene eerlijke en vrij ruime kostwinning te bekomen, wordt het vorenstaande door het blad medegedeeld.

RECLAMES.

Abonnement geldig in
BERLITZ
meer dan 170 steden
SCHOOL
ALLEEN
Noordeinde 119a
Gewaarschuwd wordt tegen arglistige nabootsing
ALLE MODERNE
TALEN
Onderwijs Vertalingen

Uit Indische bladen.

De opleiding en vorming der indische stafofficieren. Aan een hoofdartikel in *de Javabode* ontleenen wij het een en ander omtrent de opleiding en vorming der indische stafofficieren en de krijgsschool, waaruit blijkt dat de staat zich belangrijke offers getroost, ten einde die opleiding en vorming zoo uitgebreid en degelijk mogelijk te doen zijn.

Edoch, zegt de schrijver o. m., groot is de ontgoocheling, welke den a.s. krijgsscholier op de krijgsschool wacht. Hij, die dacht door het zware toelatingsexamen blijk te hebben gegeven, de beginselen der militaire wetenschap machtig te zijn en in staat zou worden geacht zichzelf — onder leiding van de kundigste stafofficieren — verder te bekwamen, vergist zich deerlijk. Van den vroegen morgen tot den laten avond worden de volwassen mannen, waarvan de meesten reeds dubbel en dwars kennis maakten met den ernst des levens, enkelen met de litteekenen van menig gevecht, doch nagenoeg allen, ten minste van de indische élèves, met de teekenen van de practijk des oorlogs op de borst, op de schoolbanken geplaatst en gedwongen ook in de vakken, welke hun in het minst geen belang inboezemen, de allereerste beginselen der militaire wetenschap in te zuigen. En hoe? De nieuw aankomende leeraar neemt bij aankomst de dictaten over van zijn voorganger, zooals deze ze wederom van een voorganger heeft gekregen.

En jaar in jaar uit wordt dezelfde leerstof op bijna dezelfde uren niet gedoceerd, maar gedicteerd.

Met enkele uitzonderingen, vooral bij de indische leeraren, hangt over 't algemeen het onderwijs aan de hoogste militaire onderwijsinrichting aaneen, van dictatenpennerij en schoolvosserij, en vooral van sleur, van eeuwige verderfelijke sleur.

Het eenige, waarvan dan ook voordeel wordt getrokken, is van de eigen studie, waaraan de avonduren moeten worden besteed en waaraan een richting wordt gegeven door de opdrachten, welke ter uitwerking worden verstrekt.

In den laatsten tijd heeft men die opdrachten verminderd, doch volgens den schrijver ten onrechte en het zou beter geweest zijn, als men de schooluren verminderd had en de gelegenheid tot eigen studie had verruimd.

Het eenige lichtpunt van het verblijf in Nederland wordt voor den krijgsscholier gevormd door de detacheeringen, tijdens de zomermaanden, bij de korpsen van het leger en dezen zijn werkelijk zeer nuttig. Maar, zegt de schrijver, hoeveel meer nut zou men van dien tijd kunnen trekken, als men de detacheeringen inrichtte, zooals dat bij het fransche leger geschiedt.

Uit het programma der onlangs afgeloopen oefeningsreizen van de leerlingen der fransche krijgsschool, kan men zien, welke waarde bij dat leger gehecht wordt aan een grondige practische opleiding van de aanstaande stafofficieren. Alvorens hunne theoretische opleiding begint, worden de officieren, die aan het toelatings-examen voldaan hebben, bij de andere wapens gedetacheerd, zoodat zij — in dit opzicht practisch voorbereid — op de krijgsschool aankomen. In den zomer hebben vóór de groote manoeuvres, waaraan alle krijgsscholieren deelnemen, de oefeningsreizen plaats. Dit jaar duurden dezen van den 21sten Mei tot den 15den Augustus. Het programma is om van te watertanden.

De officieren van het 1e studiejaar bezichtigden gedurende 4 dagen eenige vestingwerken, maakten een oefeningsrit van 7 dagen met de cavalerie mede en met de infanterie een zesdaagsche veldoefening, bezochten gedurende 7 dagen enkele bekende slagvelden (dit jaar die van Orleans, Coulmiers, Loigny en Patay), reden met de veld-artillerie een vijfdaagsche oefeningsmarsch mede, werden voor 5 dagen bij de artillerie-schietoefeningen te Poitiers gedetacheerd, en maakten ten slotte een studiereis van 20 dagen langs de noord-oostelijke grens.

De officieren uit het 2e studiejaar hielden dit jaar gedurende 10 dagen stafdienst-oefeningen, namen deel aan het gevechtsschieten der infanterie in het kamp van Châlons, brachten een bezoek aan het, voor de mobilisatie van het fransche leger gewichtige, station Reims, hielden een driedaagsche oefening in den vestingoorlog te Belfort, maakten een 20-daagsche verkenningsreis langs de Alpengrens en besloten hun excursie met een vierdaagsch bezoek aan de slagvelden van den 18den Augustus 1870.

Vóór den oorlog van 1870 waren de fransche generale staf-officieren theoretici en bureaumannetjes, behalve zij, die toevallig in de koloniën te velde een practische leerschool hadden doorloopen. En hoe erbarmelijk is de fransche stafofficier in '70 tekort geschoten, doch — dit moet men den Franschen met eere nageven — de les was duur, maar men heeft er van geleerd.

De indische krijgsscholier wordt gedurende de zomermaanden telkens bij een ander wapen gedetacheerd dan waarvan hij afkomstig is en brengt het 3e jaar dezelfde kortstondige bezoeken aan de pontonniers, torpedisten, genietroepen, vesting-artillerie en marine, als de cadetten van het oudste studiejaar — naar wij meenen — ongeveer maken.

In Indië teruggekomen, wordt hunne vorming voltooid. De heeren maken kennis met de berg-artillerie, doorloopen een cursus in het practische terrein-opmeten bij de opleidingsbrigade van den topografischen dienst, hetgeen als een zeer nuttige detacheering beschouwd wordt, ook pecunia causa, en — hoe zou het ook anders kunnen in ons leger — wordt bij de VIIde afdeeling van het departement van oorlog de laatste hand aan hunne vorming gelegd door hun een opleiding te geven zoo ongeveer gelijkstaande met die van jongsten commies van een handelshuis.

Een enkele verzeilt naar Atjeh en komt onder de vleugelen van den generaal van Heutsz, die, als goed dokter, zijn patiënt dadelijk alle gebruik van pen en inkt verbiedt en — om hem tot onthouding te dwingen — dadelijk te velde zendt, hetzij als practisch stafofficier, hetzij met een colonne. En dan blijkt spoedig wat voor vleesch men in de kuip heeft.

Het heeft ons altijd verbaasd, dat men in Indië nimmer van de schoone gelegenheid heeft gebruik gemaakt om alle a.s. stafofficieren een cursus te velde te doen doorloopen. Men kan niet ontkennen dat daar gelegenheid te over voor is.

In alle bescheidenheid natuurlijk zouden wij onzen leger-autoriteiten de volgende voorstellen willen doen:

De leerlingen der krijgsschool, die na afgeloopen studie in Indië terugkeeren, moeten voortaan die terugreis aanvaarden met een stoomschip der Maatschappij Nederland en debarkeeren te Sabang. In Atjeh worden zij gedurende zes maanden gedetacheerd bij de divisiën marechaussee, en allen in dien tijd minstens met één zelfstandige opdracht belast, welke een maand of langer duurt. Groote tochten of excursiën, welke gedurende dien tijd in Atjeh worden ondernomen, maken zij zooveel mogelijk mede. Degenen, die te velde voldoen, worden na afloop van hun detacheering in Atjeh bij den topografischen dienst geoefend in het maken van wegverkenningen en terreinschetsen; maken, indien men er heusch niet buiten kan, niet langer dan gedurende drie maanden kennis met het bureau-werk van den generalen staf en gaan daarna naar den troep terug, waarbij zij minstens twee jaren moeten doorbrengen, liefst te velde.

De officieren, die in de practijk voldeden, komen allen op hun beurt bij den generalen staf, want hunne opleiding is veel te duur geweest dan dat men nog een schifting zou kunnen of mogen houden. Dit laatste is trouwens al bij het toelatings-examen geschied.

Wij geven dit schema gaarne voor beter, mits maar een regeling worde getroffen, waarbij de staat de waarborgen verkrijgt, dat men practische stafofficieren in de toekomst zal aankweeken, zoodat men van de dure opleiding dier heeren zooveel mogelijk profijt kan trekken.

Want behalve de stapels volgeschreven papier, die de archieven der VIIe afdeeling van het departement van oorlog vullen, bemerkt het leger van de resultaten van de studiën zijner knapste officieren bitter weinig.

Maar aan wien de schuld?

Volgens de laatste berichten staat een ingrijpende wijziging van de fransche krijgsschool voor de deur. In hoofdzaak betreft zij de afschaffing der leercursussen, welke slechts voor enkele speciale vakken behouden zullen blijven. Voor elke tien élèves wordt een leeraar aangewezen, die de vrije studie zijner leerlingen leidt gedurende hun verblijf aan de krijgsschool. Bravo! Daar moet het ook met onze krijgsschool naar toe, besluit de schrijver.

FRITS.

West-Indische Berichten.

Suriname.

De werkstaking der spoorwegarbeiders blijkt alweder tot het verleden te behooren. Er waren in het laatst van de vorige maand alweer duizend lieden aan het werk. De directeur der koloniale spoorwegen, van Reigersberg Versluys moet dan ook, voldaan over den stand der werkzaamheden, teruggekeerd zijn van een inspectie-tournée, die zes dagen in beslag nam en van Paramaribo naar het Para-district per stoombarkas werd gemaakt, en van Post Republiek te voet langs het tracé van den weg naar Paramaribo terug. Tot dusver, schrijft *Onze West*, werden geen buitengewone moeielijkheden ondervonden en viel de geaardheid van het terrein zelfs mêe en, heeft men eenmaal het boschgedeelte, waarvan het openkappen tijdroovend en inspannend werk vordert, achter den rug, dan gaat de aanleg veel gemakkelijker in de savannahs. Men rekent nu echter dat het wel einde 1904 zal zijn wanneer de aanleg van Paramaribo tot Post Republiek zal zijn gereed gekomen.

Het traject Paramaribo—Post Republiek is verdeeld in zes secties: *a.* de stadslijnen tot de Domineekreek; *b.* Beekhuizen en het pad van Wanica tot de overbrugging van het Saramacca-kanaal; *c.* Wanicaweg tot de grens van het bosch; *d.* 10 kilometers lang in de richting van Onverwacht; *e.* tot 3 kilometers voorbij Onverwacht; *f.* tot Post Republiek.

Ongeacht de arbeiders zijn aan deze secties, 3 ingenieurs, 2 technische ambtenaren, 2 adspirant-landmeters,

ADVERTENTIËN.

H.W.M.M. BRANS.
PHILATELISTISCH BUREAU
VERKOOP — INKOOP
Prima zichtzendingen van uitsluitend gewaarborgde postzegels.
50% met reductie op de prijzen des Gebr. Senf's catalogus.
POSTAGE — ONE SHILLING — CAPE OF GOOD HOPE
GELDERSCHE KADE 12
ROTTERDAM.

Mevr. M. STOFFERS, v. Swietenstr. 134.
Indische Uitrustingen. Reform-onderkleeding.
Huishoudelijk Maleisch.

Pension Büchner.

Laan van Meerdervoort 198,
hoek PERPONCHERSTRAAT,
Den Haag.
Logies te bespreken
per maand, week en dag.

Schilderen.

Eene schilderes met acte M. O. Handteekenen heeft nog eenige uren beschikbaar, tot het geven van **teeken- of schilderessen.**

Atelier Kazernestraat 25,
DEN HAAG.

L. Boellaard,

oud-leerling van het Amsterdamsche en Leipziger Conservatorium, beveelt zich beleefd aan voor **viool, theorie** en **ensemblelessen** etc. **Matige conditiën. Zeer goede referenties.**

Adres REGENTESSELAAN 202.

A. A. KNUIJVER & ZONEN,

Hofleveranciers
van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder.
Gedempte Raamstraat 11-12,
'S-GRAVENHAGE.

Ned. Fabriek van
Banieren, Vaandels, Militaire Borduurwerken.
Inrichting voor 't borduren van
Lambrequins, Stoelzittingen, enz.
Uitgebreide Weverij en Passementfabriek
voor de vervaardiging van **Franjes, Embrasses** en **Agrementen** in soliede qualiteit en iedere verlangde kleur.
CONCURREERENDE PRIJZEN.

G. Nelck,

Behanger, Stoffeerder en Beddenmaker,
Van Merlenstraat 55,
'S-GRAVENHAGE.

Levert en Repareert alle Gestoffeerde
Salon- en Eetkamer-Ameublementen.
Belast zich met verhuizen en in orde brengen van GEHEELE INBOEDELS onder waarborg tegen **concurreerende prijzen.**

B. F. C. DALDERUP,

ATJEHSTRAAT 68-68a-70, hoek Batjanstraat.
Het beste en voordeeligste adres voor
BUSGROENTEN,
UITGEWOGEN GROENTEN,
ZUURKOOL,
GEDROOGDE GROENTEN,
GEDROOGDE VRUCHTEN,
VRUCHTEN IN BLIK,
GELD. ROOKWORST.

Th. A. A. SIMONIS

34 Groenmarkt.
DEN HAAG over de Prinsestraat.

Ledikanten, Spring- Kapok- en Paardenharenmatrassen, etc.
in GROOTE KEUZE,
BILLIJKE PRIJZEN en SOLIDE QUALITEIT.

CURSUS in Zendingsgeschiedenis

te houden door Jonkvr. DE LA BASSECOUR CAAN, in het Gebouw van **PULCHRI STUDIO, Lange Voorhout 15,** Maandags middags van 3 tot 4 uur, van 4 Jan. tot 21 Maart.

Toegangskaarten voor de 12 lezingen à ***f* 5** verkrijgbaar in het magazijn van « BOEATAN », *Plaats* 9.

Familiekaarten à ***f 7.50.***

De onderwerpen zijn aangegeven in *Het Koloniaal Weekblad* van 12 Nov.

OUDERS en VOOGDEN

Bij eene besch. weduwe, een geheel huis met tuin bewonende in een der gezondste gedeelten van Den Haag, bestaat gelegenheid tot **inwoning en verzorging van een of meer kinderen.** Zoo noodig toezicht op het onderwijs door dochter (onderwijzeres). Goede referenties staan ten dienste.

Franco brieven letter Z, bureau van dit blad.

Opvoeding.

Bij eene fam. te 's-Hage, die jaren in Indië was (oud Recht. Hoofdambt.) kunnen **1** of **2 Indische kinderen** worden opgenomen. Uitstekende voeding en verzorging en toezicht op de studie verzekerd.

Brieven fr. letter O, bureau van dit blad.

Mode Instituut.

Inrichting voor het Maatknippen en Costuumnaaien.
Atelier voor het vervaardigen van
Costumes en **Mantels.**
Gez. WEIJERMANS, Hugo de Grootstraat 62.

KON. NED. STOOMVERWERIJ
Opgericht 1864.
J. HOEVELS.
ROTTERDAM.
CHEMISCHE WASSCHERIJ.
Franco toezending. Franco retour.

DAMES LAMBOOY, 2e Wagenstraat 86a, Den Haag.
W. VAN OLPHEN, Molenstraat 39, „ „
B. STRAUB, Frederikstraat 10, „ „
VAN ROOY, Paul Krugerlaan 20, „ „

Ondergeteekende zoekt een medelezer van het Ned. Ind. Effectenblad (franco per land-mail f 15) en vraagt medelezing van het financieël bijvoegsel v. h. Bat. Nieuwsbl.

Doetinchem. **Mr. BARKEIJ.**

EENE DAME,

m. leeftijd, uit den beschaafden stand, gezond van gestel, die 8 jaren in Indiën is geweest ter assistentie bij eene fam. zonder kinderen, biedt zich hier aan bij een Holl. fam. of die in Indië geweest zijn, om behulpzaam te wezen. Groot salaris geen vereischte.

Brieven franco met adr. van informatie onder lett. Z, Bureau van dit blad.

Indische Kinderen.

Een echtpaar z. k. verscheidene jaren belast geweest met opvoeding van kinderen, zich willende vestigen in een gezonde streek, (*Utrecht* of *Gelderland*) zag zich gaarne toevertrouwd de opvoeding en verzorging van **Indische kinderen**, benevens het toezicht op het onderwijs.

Goede referentiën staan ten dienste.
Brieven onder lett. I. K. aan het Bureau van dit blad.

Bij de Uitgevers-Maatschappij
HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG
te 's-Gravenhage
is verkrijgbaar:

AANTEEKENBOEK

voor betaalbaar gestelde
COUPONS en DIVIDENDBEWIJZEN.
Prijs 40 cent.

Het *Weekblad voor Incourante Fondsen* van BROEKMAN en HONDERS schreef hierover:

Door de Uitgevers-Maatschappij „Het Gemeenschappelijk Belang" is uitgegeven een „Aanteekenboek" voor betaalbaar gestelde Coupons en Dividendbewijzen, waarin de bladzijden per maand, Januari—Decemb. volgen, met 8 hoofden ter invulling van de benaming der effecten, nominaal bedrag der stukken enz., alles tusschen staande lijnen. Voor verschillende aanteekeningen van effectenbezit is zulk een register zeker nuttig en de prijs van f 0.40 wel waard.

PAUL C. KAISER,

Prinsestraat 66,
Elandstraat 94, Weimarstraat 35,
Heerengracht 24,
levert alle soorten brood, van de BESTE hoedanigheid.

FIGUURZAGEN

is een leerzaam tijdverdrijf.
Houtsnijden
is even interessant, doch over het algemeen beoefenen de Dames liever de
Houtbrandkunst.

Alle benoodigdheden voor deze schoone liefhebberijen leveren **SINDERAM & Co.,** *Huidenstraat* 28 en 33, Amsterdam.

Vraag prijscouranten s. v. p.

„SIMPLEX"
FRANS ERNST,
Buitenhof 1, 's-Hage.
„Sport en Spel"
„Schaatsen".

Koopen of **verkoopen, huren** en **verhuren**
van HUIZEN, VILLA's, BOUWGRONDEN

FALKENBURG en Co.

Bureaux voor Bouwkunde, Handel en Verzekering.
DENNENWEG 64, — 's Gravenhage.
Toezending Woninggids gratis.
Registers voor PENSIONS ten Kantore ter inzage.
Ook ligt deze gids op de informatiebureaux der Vereeniging „OOST en WEST" te **'s-GRAVENHAGE** en te **WELTEVREDEN** ter beschikking van belangstellenden.

NOEREN's Superieur SCHOEISEL

verkrijgbaar:
NOORDEINDE 150, 's-GRAVENHAGE.
Maat- en Reparatie-Inrichting.

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
TELEPHOON 1447.

Importeur van Indische Ingrediënten voor de Rijsttafel.
Goela aren, Mie, Soe-oen, Ketan, Kemirie, Kloeak, Gandaria en Rebong assin, Roode visch, Ketjap Bentings, Bombaij's ducks, Samballans, Boemboe's, Guava, Gebroken Mie **20 cts.** de 5 ons (tijdelijk), Geraspte Klapper.
V. WOERKOM'S Nieuwe Jams en Vruchten op eigen sap (onovertrefbaar).

Dàt is de vraag

waar, door velen, te weinig op wordt gelet? Ja, zeker óók op 't gehalte der voedingsmiddelen, maar vooral op den aard, op de samenstelling van ons voedsel. Niet in de eerste plaats moeten we vragen, hoeveel voedsel zit er **in,** maar hoeveel voedsel komt er **uit;** dàt is de vraag.

Al was de voedingswaarde van Wittebrood gelijk aan Tarwebrood, dan is 't nog niet 't zelfde. 't Wittebrood, vooral het versche, vormt zich in den mond dadelijk tot een bal, komt niet of half gekauwd in de maag, 't maagsap kan er niet of moeilijk op inwerken, en 't voedsel dat er **in** is, komt er **NIET UIT.**

Het Tarwebrood laat zich gemakkelijk kauwen, komt goed bewerkt in de maag, 't maagsap kan zich flink doen gelden, en al de voedingsbestanddeelen komen tot hun recht, worden door het bloed opgenomen en versterken alzoo ons geheele lichaam. Wilt ge dus 'n voedsel dat werkelijk U geheel ten goede komt, **EET DAN**

SCHOUTEN's zuiver Tarwebrood.

Gezondheid! ***Kracht!***

KAPELLE a. d. IJsel.

Dagelijks aan huis bezorgd.
Rott., Den Haag, Dordt.

Chemische Contrôle:
WENNEKER, Mosseltrap 4, Rott.

STAAT

voor aanvraag van VERLOFSTRACTEMENT
VOOR
H.H. INDISCHE AMBTENAREN (officieel model).
Verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad, Haagpoort 4.
Prijs $2\frac{1}{2}$ cent.

Vereeniging OOST en WEST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur, inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *de Perponcherstraat n°. 93.*

- Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.
- Eene Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.
- Een bekwame linnennaaister.
- Twee jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.
- Twee geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.
- Vier Dames voor pianolessen.
- Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.
- Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).
- Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).
- Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.
- Eene Dame voor Zanglessen.
- Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.
- Twee Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indiën gaan.
- Twee Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.
- Een Dame zoekt plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.
- Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
- Eene Juffrouw voor Depôthoudster.
- Twee gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.
- Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.
- Twee jonge Meisjes om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
- Eene dame voor het verplegen van eene zieke dame.
- Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.

INTEEKENLIJST

op het album, dat door de Vereeniging Oost en West aan H. M. de Koningin-moeder zal worden aangeboden, bij gelegenheid van Hoogstderzelver 25-jarig jubilé in Januari 1904.

NAMEN duidelijk s. v. p.	Volledige adressen:	Aantal exemplaren op zwaar papier à **f 2.50.**	Aantal exemplaren op gewoon papier à **f 1.—.**	Giften voor Oranje-Nassau-Oord.

Na invulling s. v. p. zoo spoedig mogelijk terug aan den secretaris der regelings-commissie den Majoor der Inf. O.-I. Leger, **G. Nypels,** *Van Swietenstraat* 83*a*, Den Haag.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.

Bijblad VAN HET KOLONIAAL WEEKBLAD No. 41,

Donderdag 24 December 1903.

11 opzichters en 1 verbandmeester werkzaam gesteld, terwijl het bureau-personeel uit 4 afdeelingschefs, 5 klerken, 1 machineschrijfster en 2 teekenaars bestaat.

Het belangrijkste stuk arbeid is dat, hetwelk in de vierde sectie wordt verricht. Tegen het eind van de vorige maand had men het bosch daar reeds over een afstand van 3 tot 4 kilometers geveld, de stronken opgeruimd en een groot gedeelte van het noodige grondverzet achter den rug.

Laten we nu den spoorweg meten, dan zien we ginds in de buurt van Tawajari-kreek en Saramacca-rivier alweer een arbeidsveld voor tal van werkzoekenden in de kolonie opengesteld, door de beschikbaarstelling van een bedrag van f 63,600 voor werken tot verlegging van genoemde kreek naar de Saramacca-rivier, tot afsluiting van de Santokreek en tot beperking van den waterafvoer door de kleine Wanica. Door deze werken en den aanleg van achterdammen ter keering van het boschwater langs de perceelen, die aan weerszijden van het Saramaccakanaal gelegen zijn, zouden niet minder dan 6400 hectaren voor den landbouw beschikbaar komen.

Op landbouwgebied zeker ook niet van belang ontbloot is de ontwerp-verordening, waarbij voorgesteld wordt, den heer J. D Harken toe te staan om onder zoodanige voorwaarden als de gouverneur dienstig zal achten een onderzoek in te stellen naar de geschiktheid voor landbouw van terreinen, gelegen ten noorden van Berg en Dal, tusschen de Saramacca- en Suriname-rivieren en zich verder oost- en westwaarts van die rivieren uitstrekkende, tot een gezamelijke uitgestrektheid van ongeveer 120000 hectaren.

De heer Harken of liever de combinatie, waarvoor hij ook nu weer het desbetreffend verzoek deed, heeft op datzelfde terrein reeds proeven genomen met de tabakscultuur, waarvoor den Heer H. in 1899 vergunning werd verleend. Die proeven faalden en nu wil men het met den aanplant van diverse cultuurgewassen, als de Hevea- en andere rubbersoorten probeeren, en daarbij tevens proeven nemen, hieraan den aanplant van één-jarige gewassen te verbinden, die kunnen leiden tot het in het leven roepen van een nieuwe industrie in de kolonie, terwijl ook aan de cacao een plaatsje zal worden ingeruimd. Voorts stelde de heer H. zich voor, dat de onderneming zou overgaan tot het bewerken der, op de terreinen voorkomende houtsoorten, geschikt voor den binnen- en buitenlandschen handel.

De gevraagde vergunning zal voor den tijd van tien jaren kosteloos verleend worden, gedurende welken tijd de concessionnaris gedeelten, elk niet minder dan 500 hectaren beslaande, van de in onderzoek uitgegeven terreinen tot een maximum van 50000 hectaren in allodialen eigendom en erfelijk bezit kan aanvragen, welke aanvragen onder zekere voorwaarden zullen worden ingewilligd.

De, in allodialen eigendom en erfelijk bezit bekomen terreinen mogen niet worden overgedragen dan aan Nederlanders, ingezetenen van Nederland of van Suriname; in Nederland of in Suriname gevestigde vennootschappen.

De gouverneur dringt in zijne memorie van toelichting bij de Koloniale Staten op een spoedige beslissing aan, daar volgens mededeeling van den vertegenwoordiger van den heer H. te Paramaribo de benoodigde gelden beschikbaar waren om reeds in het aanstaand plantseizoen een aanvang met de proeven te nemen.

De Staten hebben in den laatsten tijd nog al druk werk; memoriën van toelichting en van antwoord, het eene ontwerp vòòr, het andere na volgen elkander in korte tusschenpoozen op.

Een aardig kluifje hebben ze nu weer aan de memorie van antwoord op het voorloopig verslag betrekkelijk de jongste ontwerp-onderwijsverordening. In het verslag was de meening uitgesproken dat de moeilijkheid om onderwijzers met de hoofdacte uit Nederland te verkrijgen zou zijn toe te schrijven aan het onvoldoende van de aangeboden jaarwedde.

„Het is best mogelijk, dat een aanzienlijke verhooging der jaarwedde gunstig zou werken. De aangeboden bezoldiging wordt echter voldoende geacht. De moeilijkheid om bedoelde onderwijzers uit Nederland te krijgen moet waarschijnlijk geweten worden aan de herhaalde onjuiste berichten, die in sommige nederlandsche onderwijs bladen omtrent surinaamsche onderwijstoestanden zijn verschenen", merkt de heer Lely, de plank waarschijnlijk niet vèr misslaande op. Bovendien moet ook bij dien verklaarden tegenzin der nederlandsche onderwijzers om uit te komen gedacht worden aan nawerking van het bericht van het plotseling overlijden der heeren Hola en van den Berg.

Het onderwijs dringt zich in den laatsten tijd in de kolonie niet weinig op den voorgrond, is het niet zus dan weer zoo.

In een vergadering van het S. O. G. is onlangs, in afwachting van de goedkeuring der nieuwe statuten van het genootschap een bestuur *ad interim* gekozen, met den heer Fabriek als voorzitter.

Of dat nu de samenstelling van het voorloopig bestuur der roomsche geestelijkheid minder welgevallig was, of dat de heele gang van zaken in het genootschap minder in den smaak viel, zeker is het dat alle paters- en zusters-leden, met bisschop Wulfingh als donateur aan het hoofd, voor het lidmaatschap bedankten.

Een andere quastie, die door de onderwijzers aan de orde werd gesteld, is de afschaffing der namiddagschooltijden, waarvoor nu sterk wordt geijverd.

Volgens een artikel in *O. W.* van den heer J. W. Lobato, zelf lid van het S. O. G., zouden, naar aanleiding van den maatregel van den inspecteur van het onderwijs, om te trachten ook de meening der ouders in deze aangelegenheid te weten te komen, eenige hoofden van scholen hun leerlingen de boodschap hebben meegegeven: „Vraag aan je ouders, of ze vóór of tegen de afschaffing van den namiddag-schooltijd zijn". Het antwoord werd dan, evenals de boodschap gegeven werd, mondeling verwacht.

Tien tegen één dat er op die manier weer heel wat gelogen is door de jeugdige natuurlijke voorstanders der afschaffing.

INGEZONDEN.

Verdediging van Java.

Aan
de Redactie van de Locomotief.
te Samarang.

Den Haag, 15 December 1903.

Geachte Redactie.

Onder toezending van het *Bat. N. B.* van 16 Nov. j. l. vestigt een belangstellende mijne aandacht op een daarin uit de *Locomotief* overgenomen stukje van een dertigtal regels, onder hetzelfde hoofd als hierboven, en dat een beoordeeling bevat van mijn artikel in het *Kol. Weekbl.* van 1 Oct. t. v., naar aanleiding van een opstel in de *Sam. Cour*.

Ik lees daar: „Zijn (nl. van overste Koster) denkbeelden „dat de marine in de eerste plaats onze koloniën zal „moeten verdedigen, zijn bekend en worden door iederen „deskundige gedeeld, alleen wordt er ook bij vermeend „dat een zeemacht, sterk genoeg om die taak met eenige „kans van succes op zich te kunnen nemen onze financieele „draagkracht zeer verre zal overschrijden. En zij die „daarom het tegenwoordige defensieplan voorstaan, doen „dat omdat zij overtuigd zijn dat *quand on n'a pas ce „qu'on aime, il faut aimer ce qu'on a*, en volstrekt niet „omdat ze in de tegenwoordige methode de bevrediging „van al hun wenschen vinden".

Ik vroeg mij te vergeefs af hoe deze *boutade* van toepassing kon zijn op het door mij geschrevene. Heb ik het dan den schrijver in de *Sam. Cour.* niet duidelijk genoeg voorgehouden, dat zijn eisch tot uitbreiding van de zeemacht in Indië, hoe rationeel die eisch op zich zelve ook mocht zijn, onze financieele en personeele krachten verre te boven gaat? Kan de leer *d'aimer ce que l'on a* of in het Hollandsch: *het roeien met de riemen die men heeft*, krachtiger worden geuit dan door de in mijn stuk verkondigde meening, dat „ons staatsgezag geen blaam „ooit zou kunnen treffen, zoo het verklaarde dat met de „bestaande organisatie van leger en vloot in Indië ook „voldaan zal moeten worden aan de eischen, die een „mogelijke strijd tegen vreemd geweld aan die weer„macht stelt."?

Geen onbedwingbare zucht tot het berijden van een stokpaard, — zooals ik steeds duidelijk deed uitkomen — maar wel de overweging, dat door de financieel uitgeputte bevolking van N. I. de tonnen gouds zullen moeten worden opgebracht voor de oplossing van het Indische verdedigingsvraagstuk gevorderd, deed mij onlangs en ook een jaar vroeger de vraag stellen of inderdaad langs dien met tonnen afgebakenden of nog af te bakenen weg het beoogde doel *genaderd* wordt.

Het wil mij voorkomen, dat deze drijfveer tot schrijven mij aanspraak mocht doen maken op een meer zakelijke bestrijding van mijne denkbeelden dan geschied is in het hier bedoelde Locomotiefartikel, waarin verder mijne beschouwingen over het „in Bandoeng weggedoken oorlogsdepartement" en nog twee andere met name genoemde onderwerpen, waarvan de dieper liggende kern door den ernstig denkenden en deskundigen lezer bezwaarlijk zal kunnen worden ontkend, door den schrijver van dat artikel geen nadere aandacht worden waardig gekeurd, omdat zij naar zijn meening mij blijkbaar „in te grooten ijver (zouden) zijn uit de pen gevloeid".

Hoogachtend,

Van uwe Redactie de dw. dienaar,
J. L. K.

Dit schrijven wordt op verzoek van den schrijver ook in ons blad opgenomen. R. C.

Van vreemde Koloniën.

De gefedereerde maleische staten. Sir Frank Swettenham, gouverneur der Straits Settlements, hooge commissaris der genoemde staten, die daar zijn sporen verdiende niet alleen als koloniaal-politicus, maar ook als schrijver over maleische toestanden — enkele schetsen verschenen ook vertaald in ons blad — heeft onlangs rapport uitgebracht over den toestand van het protectoraat in het vorige jaar.

Ook nu weder kon, dank zij de tinproductie dier streken, waarover de directeur der „British North Borneo Company", Gowie het onlangs op het jaarlijksch feestmaal dier maatschappij ook al had, op een gunstig financieel jaar worden teruggezien. De gewone uitgaven bedragen ongeveer de helft van de inkomsten, die verkregen worden uit de rechten op tin, grondbelasting en bosch-exploitatie, spoorweg-exploitatie, pacht en verschillende andere middelen, waaronder de pacht van opium en alcoholische dranken een eerste plaats bekleeden.

Het *Algemeen Handelsblad* teekent naar aanleiding van bedoeld verslag het volgende aan:

„Het is bij zoodanige toestanden geen groote verdienste, dat alle buitengewone werken zooals spoorwegen en havenwerken, dat scholen, hospitalen, waterleidingen, enz. gaandeweg uit 's lands inkomsten zijn tot stand gekomen en dat geen geldleeningen behoefden te worden aangegaan! Het is misschien niet kwaad, hierop eens in het bijzonder te wijzen, opdat niet de administratie van Malaya aan die van onze Oost ten voorbeeld gesteld worde. Wij hebben ook velerlei buitengewone zaken, o. a. den geheelen Atjeh-oorlog uit de „gewone" middelen betaald, — maar deze werden ons niet, gelijk op Malaya, in den schoot geworpen; en wij hebben door die, in financieelen zin bekrompen gedragslijn, veel verzuimd wat voor de vermeerdering van de welvaart des lands, van Java vooral, dringend noodig was."

Het is ons niet recht duidelijk, waarom genoemd blad meent te moeten waarschuwen tegen eene, onvermijdelijk ten gunste van gindsche „Native States" uitvallende vergelijking tusschen ons beheer van Indië en het engelsch bestuur aldaar. Er is, dunkt ons, juist geen beter voorbeeld aan te wijzen, hoe een goed koloniaal bestuur behoort op te treden in tegenstelling met een beheer, waarbij zoo „veel (werd) verzuimd, wat tot vermeerdering van de welvaart des lands, van Java vooral, *dringend noodig* was."

Zeker, ook wij hebben zooals het *Handelsbl.*, eenigszins zonderling in dit verband releveert, velerlei buitengewone zaken, o. a. den geheelen Atjeh-oorlog, uit de „gewone" middelen betaald, maar daar zit hem juist de kneep dat ten onzent b. v. om maar iets te noemen, voor 1873 wel gelden konden worden gevonden voor den, toen geboren Atjeh-oorlog en tot toewijzing aan het rijk van een overschot ad *f* 10.427.695 maar *niet* voor den aanleg van een behoorlijke haven te Batavia, wier gemis volgens den toenmaligen minister „volkomen ondragelijk geworden" was, terwijl dààr in de gefedereerde staten van het schiereiland Malakka van den aanvang af de ruime middelen worden gebruikt juist ten behoeve van de ontwikkeling dier staten, „wier spoorwegen door hun rijke wildernissen een reusachtig succes waren", zooals b. v. de heer Cowie onlangs opmerkte.

Ten onzent werden de middelen aangewend en de indische begrootingen ingericht, om: aan het moederland een ruime bijdrage te verzekeren, totdat het waarachtig niet meer ging; den Atjeh-oorlog te voeren; en — veel te *verzuimen* wat tot vermeerdering der welvaart van het land, *dringend* noodig was. Hoe men nog kan beweren dat bij zulk irrationeel beheer waarbij van ontwikkeling zoo goed als geen sprake was, de middelen ons niet evenzeer of even weinig als den bestuurderen van Malaya in den schoot werden geworpen, is ons een raadsel.

Hier was het de koffie, die met oogsten van 3/4 millioen pikoels en prijzen tot 62 centen per half kilo de indische kas deden overvloeien, rechtstreeks of middellijk ten bate *van het moederland.* Dààr is het de tin-rijkdom der inlandsche staten, waaruit de middelen geput worden, die men ten bate *dier staten zelven* aanwendt.

En terwijl, wanneer dààr eenmaal de tinmijnen zullen zijn uitgeput een, naar alle waarschijnlijkheid welvarend land, toegerust met alle middelen voor zijne verdere ontwikkeling, de toekomst met vertrouwen zal kunnen tegemoet zien, is ons Indië door onze, heusch niet alleen in financieelen zin, bekrompen gedragslijn dermate verarmd, dat de eenmaal rijke kolonie hulpbehoevend geworden is.

Men vergeve ons deze kleine uitweiding, waarin wellicht niet veel nieuws gezegd is, maar die wij toch noodig achten te stellen tegenover de o. i. onlogische waarschuwing van het *Alg. Hbl.*, daar het nu juist in deze, voor ons als koloniale mogendheid zoo moeilijke tijden op zelfkennis aankomt om goed te maken, wat door ons werd verknoeid, en niet in dwazen, door heden en verleden geenszins gerechtvaardigden eigendunk de voorbeelden te verwerpen, waarnaar wij onze gedragslijn behooren te richten.

En nu terug tot het verslag van den heer Swettenham, waaraan valt te ontleenen, dat er nu doorgaand spoorwegverkeer is tusschen de provincie Wellesley, Perak, Selangor en de hoofdplaats van Negri Sembilan, terwijl onlangs een aanvang gemaakt werd met de verlenging van den spoorweg in de richting van Djohor. Het ligt in de bedoeling de lijn door te trekken tot Djohor-Baroe, tegenover het eindpunt van den Singapore-spoorweg aan de straat van Djohor gelegen, en beide punten waarschijnlijk door een stoompont met elkaar in verbinding te stellen, waarmee een geheele trein zou kunnen worden overgevoerd.

Dat men het niet alleen op de tinmijnen laat aankomen, maar ook een open oog heeft voor de bevordering van den landbouw, bewijst wel de, te dien opzichte betrachte bestuurszorg, blijkende uit de, in overweging zijnde oprichting van een landbouw departement, en de pogingen van het, door de planters gesteund bestuur om, door een nieuw stelsel van recruteering, waarbij hoogere loonen en andere voordeelen worden in uitzicht gesteld, in de behoefte aan werkkrachten te voorzien, nadat desbetreffende pogingen om door een rechtstreeksche stoomvaartverbinding chineesche arbeiders aan te voeren, niet geslaagd waren. Die zorg blijkt ook uit de, in aanleg zijnde bevloeiingswerken in Perak, die evenwel slechts langzaam vorderen.

Het was naar laatstgenoemd staatje dat onlangs 65 javaansche emigranten, w. o. eenige met hunne huisgezinnen zijn vertrokken. Wij hebben toen tot onze verbazing ontwaard, dat men zich daardoor pijnlijk getroffen voelde, en meenen van deze gelegenheid te moeten gebruik maken om te waarschuwen tegen sentimentaliteit. Koloniale politiek behoort in de eerste plaats practisch te wezen, zoowel in het belang van bestuurden als van bestuurders, en der gevoelssnaar, sedert Multatuli's litterarisch succes door tal van jongeren afgebeuld, behoort eens 'n wijle rust te worden gelaten, daar men met al dat, veelal aanstellerig gejammer geen steek verder komt, integendeel zichzelf van de wijs brengt. We kennen b.v. menschen, die bepaald aandoenlijk werden zoodra ze over Javanen-emigratie te spreken kwamen, omdat ze het zich nu eenmaal in het hoofd gezet hadden, dat een Javaan buiten zijn desa niet aarden kon, terwijl toch voorbeelden van het tegendeel voor het grijpen lagen. Werden hier in Europa den honderdduizenden, ja millioenen landverhuizers, die in den loop der tijden naar gene zijde van den Oceaan overstaken om er zich tot een nieuwe, krachtige natie te ontwikkelen, bij hun vertrek kikkertranen nageweend door menschen, die ze heelemaal niet kenden? Het wordt meer dan tijd dat Java's millioenen afvloeien van het eiland, waar ze reeds al te lang, willens of onwillens in het belang van gouvernements- en particuliere cultures werden *vastgehouden.* Dat het ons niet onverschillig kan wezen, waarheen de emigranten-stroom zich zal bewegen, spreekt van zelf. In de gefedereerde maleische staten schijnt de Javaan zich reeds een goeden naam te hebben verworven — sir Frank noemt hem ijverig en zuinig — en in een goeden naam ligt veelal een waarborg voor goede behandeling opgesloten.

* * *

Fransch- West-Afrika. Den 14en November l.l. werd de zitting van den Raad van bestuur dezer uitgestrekte kolonie geopend met eene rede van den gouverneur-generaal Roume, waaraan we het volgende ontleenen:

De politieke toestand wordt uitstekend geheeten, wat evenwel niet wegneemt dat er nog overal genoeg te doen valt, met uitzondering naar het schijnt van Dahomey, waar de meest volmaakte vrede en rust moeten heerschen.

Er wordt overleg gepleegd tusschen de civiele en militaire ambtenaren om te komen tot een geregeld stelsel van districtsgewijze recruteering, waardoor mobilisatie en formatie van periodiek onder de wapenen te roepen en te oefenen reserven zouden worden vergemakkelijkt.

Wat verder nog de defensie aangaat, wordt gewezen op de werken, die aangelegd worden voor het in staat van verdediging brengen van de hoofdstad Dakar, wier haven tevens aangewezen is om, in oorlogstijd, als steunpunt voor de vloot te dienen en nu daarvoor wordt ingericht. Voor 1904 is te dien einde een bedrag van 2.5 millioen franken op de begrooting uitgetrokken,

Het belangrijkst feit, dat zich in het afgeloopen jaar op het gebied van ontwikkeling en exploitatie der hulpbronnen van de kolonie voordeed, was de tot standkoming der 65 millioenen leening, welke o. a. dienen moet voor de uitvoering van een vrij uitgebreid plan van groote openbare werken: 5,5 millioen franken werden uitgetrokken voor werken in het belang der gezondheid, als het droogleggen van moerassen bij de kustplaatsen Saint-Louis, Dakar en Rufisque; 12,5 millioen franken zullen tot verbetering der genoemde havens worden aangewend; terwijl 32,5 millioen franken zullen worden besteed als volgt: 500000 franken tot het bestudeeren van een plan, waardoor Kayes in verbinding zou worden gebracht met de lijn Dakar—Saint-Louis; 5 millioen franken voor verbetering der bevaarbaarheid van Senegal en Niger; 17 millioen voor den aanleg van den spoorweg in Fransch Guinea; en 10 millioen voor den spoorweg met spoorweghaven aan de Ivoorkust.

Wat de genoemde spoorlijnen aangaat hoopt men dat de eerste, 148,5 kilometers lange sectie, Conakry-Kindya van den Guinea-spoorweg tegen 1 April a. s. zal zijn gereedgekomen. Met den aanleg der lijn op de Ivoorkust, had men gehoopt eerstdaags een aanvang te kunnen maken; het weder optreden van de gele koorts te Groot-Bassam schijnt hier echter een spaak in het wiel te willen steken.

„Wanneer ik", zei de heer Roume, aan het eind gekomen zijner schets van genoemde groote openbare werken, „tusschen twee kwaden zou moeten kiezen dan zou ik er de voorkeur aan geven, dat men nog wat wachte met de uitvoering om niet weer eens tot de, in de koloniën maar al te dikwijls opgedane ondervinding te komen dat men tengevolge van overhaasting in zijne berekeningen heeft gefaald".

Evenals andere fransche koloniën houden ook de tot Fransch West-Afrika behoorende gewesten er ieder een reservefonds op na, waarvan het totale bedrag de 8.5 millioen overschrijdt.

Wat den landbouw aangaat, waaromtrent de gouverneur den Raad een nader rapport van den inspecteur toezegde valt op te merken dat men den aanplant van kokospalmen en de bereiding van copra in Senegal wil aanmoedigen, terwijl men, wat de caoutchouc aangaat, zint op middelen om de inboorlingen te noodzaken tot bijplanten van de lianen, en verder in overweging heeft genomen om voorschriften uit te vaardigen op de caoutchouc-exploitatie, ten einde te voorkomen dat de lianen vernield worden door ongeoefende handen. Er zijn reeds te Koelikoro en Bobo-Djoelasso in Soedan scholen opgericht, waar de jonge inboorlingen onderricht ontvangen in de beste wijze van aftappen der lianen.

Omtrent de katoen deelt de heer Roume mee dat in Soedan de ordinaire amerikaansche soort zal kunnen worden verbouwd, terwijl Dahomey katoen van veel betere qualiteit, overeenkomende met die der lang-vezelige egyptische soorten opbrengt.

In Fransch-Guinea is men doende te trachten den export van tropische vruchten: bananen, advokaat-vruchten, ananassen en mangga's in 't leven te roepen. De eerste door den proeftuin van Kamayen genomen proeven zijn welgeslaagd.

Behalve den tuin van Kamayen is er nu nog een te Koelikoro in Soedan en zullen er nog twee in de streek van den Midden-Niger, twee in Dahomey en een in Casamance worden ingericht, die alle in betrekking zullen staan tot een centraal station, dat op veel grooter schaal te Hann, in de nabijheid van Dakar, door de zorgen der inspectie van den landbouw zal worden opgericht. Men hoopt dat die inrichtingen de kern zullen vormen van locale instellingen, welke nuttig werkzaam zouden kunnen zijn in het belang der economische ontwikkeling van de kolonie.

De rechterlijke reorganisatie, die in den loop van het jaar haar beslag kreeg, heeft een Hof van appel te Dakar voor de geheele kolonie in het leven geroepen. De rechtbanken van eerste instantie te Saint Louis, Dakar, Conakry, Groot-Bassam en Porto-Novo zijn behouden gebleven, terwijl te Kayes een vrederechter zal zetelen. Den gouverneur-generaal wordt verder de bevoegdheid gegeven om, daar waar hij dat noodig acht, bestuursambtenaren of bevelvoerende officieren in de militaire districten tot vrederechters te benoemen. Voorts werd de inlandscherechtspraak in civiele, correctionneele en crimineele zaken geregeld. De bestuursambtenaren, bijgestaan door inlandsche afkomstige raadslieden, behandelen de van de inlandsche rechtbanken appelzaken op civiel en correctionneel gebied. De vonnissen, die op crimineel gebied geslagen worden door de rechtbanken, welke door bestuursambtenaren worden voorgezeten, moeten worden geapprobeerd door eene, bijzonder daartoe aangewezen Kamer van het hof van appel te Dakar, welke de zaken aan zich kan trekken en een beslissend vonnis vellen.

De reorganisatie van het openbaar onderwijs in den geest als onlangs reeds door ons, naar aanleiding van beschouwingen over het bestuur van den heer Roume, werd weêrgegeven, zal eerlang aan de goedkeuring van den Raad worden onderworpen.

Op het gebied der hygiène werden voor Senegal, Senegambië-Niger, en Guinea maatregelen voorgeschreven, welke in geval van besmettelijke ziekten moeten worden getroffen. Spreker hoopte dat dit goede voorbeeld in Dahomey en de Ivoorkust ten spoedigste zal worden gevolgd.

„Steunende op den hechten grondslag van een verstandig financieel beheer zullen in Fransch West-Afrika de noodige verbeteringen kunnen worden tot stand gebracht en deze kolonie op oeconomisch gebied worden toegerust waar haar in dat opzicht zoo goed als alles ontbrak. Maar opdat de ontwikkeling, die de opening van de groote verkeerswegen naar het binnenland aan de productie zal schenken, wel verzekerd zij, behooren wij zoo nauwkeurig mogelijk op de hoogte te te zijn van de factoren, waarvan de productie afhankelijk is, behooren wij het land en de menschen te kennen. *En op het oogenblik, dit moet wel worden erkend; is onze kennis in dat opzicht slechts vaag en volkomen.* Het is daarom dat eminente personen, gedreven zoowel door de zucht naar wetenschap als door het geloof in de toekomst onzer koloniën in Afrika, hebben besloten hunne krachten te wijden aan de opstelling vau een inventaris der hulpbronnen dier koloniën."

Zoo ongeveer liet de heer Roume zich uit en we leeren daaruit, zoo we het al niet wisten, dat wij niet de eenige koloniale mogendheid zijn, die nog niet in staat is om het geheele, rechtstreeks of middellijk beheerde gebied behoorlijk te exploiteeren of beter gezegd tot ontwikkeling te brengen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Vragen van den Dag. December 1903.

Boeka: De Arabieren in onze Oost. Een waarschuwend woord.

De Economist. December 1903.

Reinier D. Verbeek: Nieuwe mijnwetgeving voor Nederlandsch-Indië I.

Theosofisch Maandblad voor Ned-Indië, 3e jaargang (1903—1904). No. 4.

Ave: De voornaamste bouwvallen uit den Hindoetijd op Java. Vervolg. (De Prambanantjandigroep).

Onze Eeuw. December 1903.

E. B. K(ielstra): Bespreking van het werk van Boeka: Studiën en Beschouwingen.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	1 Jan.	15 Jan.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	25 Dec.	8 Jan.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	29 Dec.	12 Jan.	9.15 's av.

(Suppletoire verzending den dag volgende op den aangegeven maildag te 5.5 's morgens.)

Marseille, Lloyd,	5 Jan.	19 Jan.	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	26 Dec.	9 Jan.	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	1 Jan.	15 Jan.	1.—mid.
Napels, Duits. dienst,	4 Jan.	18 Jan.	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12 uur, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,		8 Jan.	7.45 via.
Amsterdam, Nederl.,	31 Dec.	14 Jan.	11.20 'sav.
Southampton, Eng.,	5 Jan.	19 Jan.	11,30 's av

MAIL CURAÇAO.

Via Genua den 2n van elke maand, alleen op verzoek. Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Antwerpen den 15n en laatsten van elke maand 7,20 's av.
Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 m.

MAIL CANARISCHE EILANDEN.

(Teneriffe.)

Southampton. Elken Vrijdag 7.20 's av.
Liverpool. Elken Maandag 7.20 's av.

ADVERTENTIEN.

P. Happel Jr.

CUISINIER.

v. Kinsbergenstraat 85d,

DEN HAAG.

Uitzending van Diners.
Koude en warme Schotels.

Eduard Pelger,

MAGAZIJN VAN

HEERENHOEDEN en PELTERIJEN

Prinsestraat 39,

's-GRAVENHAGE.

NIJMEGEN.

„UNITAS"

Bureau van Administratie.

Hypotheken, Assuranties, Vaste Goederen.

Valkhof 3,

Telegramadres „Centrale". Tel. Interc. 142.

Belast zich met het **Huren en Verhuren, Koopen en Verkoopen** van vaste goederen in Nederland.

Directie:
De Centrale Effecten- en Administratiebank en P. W. J. van der Schoot, gep. kap O.-I. L.

Correspondenten gevraagd, waar nog niet vertegenwoordigd

Allan & Co.

Koninklijke Nederlandsche

Stoom-Meubelfabriek.

Magazijnen ter Meubileering.

Meubelen,
Tapijten, Gordijnstoffen etc

DEN HAAG:

HOOGSTRAAT 16.

Rotterdam. Utrecht.

Th. A. A. SIMONIS

34 GROENMARKT,

over de Prinsestraat, DEN HAAG.

Desinfectie van Vertrekken
volgens Prof. Flügge.

STOOMDESINFECTIE EN MOTZUIVERING VAN GOEDEREN.

Machinale Stoomzuivering van Bedveeren.

Wasschen, opmaken en repareeren van beddegoed.

Corsmit Brossois & C°.
Meubelfabriekant
DEN HAAG.

Compleete Meubileering,
benevens verhuur van Meubilair.

Voor Benedenhuis p. maand ƒ 15.—
» Bovenhuis » » 20.—
» geheel huis » » 40.—

Bijzondere condities voor repatrieerenden.

18, WAGENSTRAAT 18.

GIDS
VOOR

Repatrieëerenden,

Gratis aanbieding van de Haagsche Uitgevers-Mij,

„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"

Haagpoort 4.

Deze gids wordt in de onderstaande hôtels **gratis** aan de repatrieëerenden aangeboden:

Hôtel des Indes, Batavia.
Grand Hôtel „Java" „
Hôtel „Ort" „
„ Du Pavillon, Samarang.
„ Ketabang-Genteng, Soerabaja.
„ Simpang, Soerabaja.

Vraag prospectussen voor advertentiën.

CHICAGO WORKS.

FABRIEK en MAGAZIJN van LUXE KUNSTVOORWERPEN,

speciaal voor BLOEMEN en PLANTEN

BLOEMENMAGAZIJN.

Nieuwste, Elegantste en Goedkoopste Kerst- en Nieuwjaarsgeschenk in de **Metalen Enveloppen** ingevuld met levende bloemen.

Verschillende maten. Fijnste kleuren.

VRAAG PRIJZEN.

Kerstboom Standaards,

vervangen potten en kuipen f 0.65 en f 0.95.

F. E. KOENRAADS, Newtonstraat 310. Den Haag.

C. HOYNG,

Den Haag. — Utrecht.

Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,

speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

SIEGEL-PIANINO.

„Zie beoordeelingen van binnen- en buitenlandsche autoriteiten, Musici en Technici."

HOOFDAGENTSCHAP v. Nederland, Nederl.-Indië, België en Zuid-Afrika,

EERSTE NEDERL. MAATSCHAPPIJ tot Fabr. en Inv. van Muziek-Instrumenten,
voorh. D. ANSINGH en Co., Zwolle.

GEBRS. P. H. CAMINADA,

Hof- en Rijksleveranciers,

Lange Houtstraat 3.

Specialiteit in

TOONEELKIJKERS.

Ruime keuze. Billijke prijzen.

OOST en WEST.

RESTAURANT

LAAN VAN MEERDERVOORT 195.

Open iederen **werkdag** van **10** ure v.m. tot **7** ure 's avonds.
Des **Zondags** van **12** tot **7** ure n.m.
Toegang voor leden der Vereeniging en geintroduceerden.
Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, sajor of kerry, één vleeschgerecht en één sambal (**plat du jour**) ƒ 0.80.
Diné ƒ 1.50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.

BONBOEKJES { **voor 10 plats du jour f 7.50,**
voor 10 diners f 12.50.

L. v. d. VELDE.

Hofstraat 17, Den Haag.

SPECIALITEIT IN

LUXE KOPERWERK.

Baden, Geijsers en Gasornamenten

tegen Concureerenden Prijs.

Nederlandsch Wapenmagazijn

voorheen S. DE JAGER,

HAARLEM, Barteljorisstraat 32.

's GRAVENHAGE. Spui 12.

Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

MAGAZIJN van BEHANGERSARTIKELEN.

Meubileering. Stoffeering. Decoratiën.

H. P. MEIJS,

Reinkenstraat 25, Den Haag.

GOEDKOOP ADRES voor alle voorkomende werkzaamheden.

Abonneert U op de

Bintang Hindia.

Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.

Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.

Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.

De Haagsche Uitgevers-Maatschappij,

„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG",

HAAGPOORT 4.

Ieder oud-gast steune door zijn abonnement!

BRILLANT GASGLOEILICHTKOUSJES

onovertrefbaar in lichtsterkte.

ENGLEBERT-COLINET,

NIEUWE HAVEN 10, Tel. 230. — Filiaal: NOORDEINDE 190a, Tel. 3039.

Magazijn van Muziekinstrumenten.

GEBR. KOK (Gevestigd sedert 1848)

'S-GRAVENHAGE, Gortstraat 17. AMSTERDAM, St. Janstraat 31.

Speciale inrichting voor het repareeren van alle soorten Strijkinstrumenten.

Snaren, Strijkstokken, Étuis, enz. enz.

☞ Specialiteit in Strkijstokken:

A. VIGNERON á Paris en RICH, WEICHOLD Dresden.

F. H. BOTHE,

21, Veenestraat — Den Haag.

SPECIALITEIT IN

GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.

Nouveaute's voor elk seisoen.

STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKEPRIJZEN.

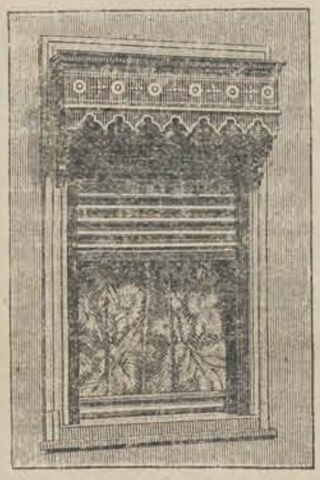
Chaussures Françaises et Americaines

A. Kogels & Zoon,

56. Prinsestraat 56. — 's-Gravenhage.

Nieuwste dessins en modellen

WINTERPANTOFFELS.

HEINEKEN's

(Oudste) Glazenwasscherij

Stoom Jaloezieën- en Rolluikenfabriek.

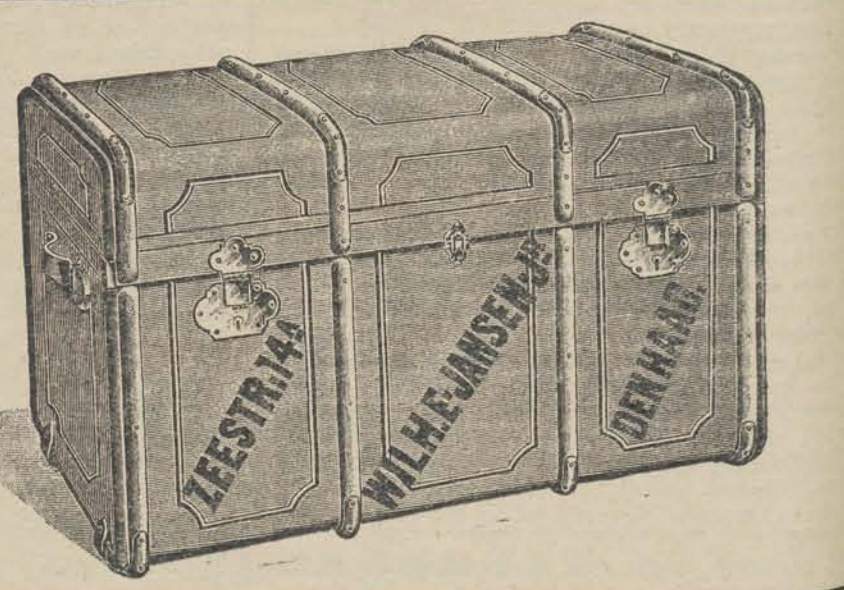
Driehoekjes 3, voorh. Wagenstraat 39a, Den Haag.

Telefoonnummer 2478.

Amsterdam, v. d. Helststraat 1.

Utrecht, Potterstraat 20.

Hilversum. Arnhem. Nijmegen.

Stoomvaart-Maatschappij

„ROTTERDAMSCHE LLOYD"

Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië

in verbinding met de diensten der

Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam. 1904	van Marseille. 1904	te Port-Said. 1904	te Padang. 1904	te Batavia 1904
Sindoro *	9 Jan.	21 Jan.	26 Jan.	15 Febr.	17 Febr.
Salak	23 „	4 Febr.	9 Febr.	29 „	2 Maart
Lawoe	6 Febr.	18 Febr.	23 „	14 Maart	16 „
Ardjoeno	20 „	3 Maart	8 Maart	28 „	30 „
Goentoer *	5 Maart	17 „	22 „	11 April	13 April
Merapi	19 „	31 „	5 April	24 „	26 „
Gedé	2 April	14 April	19 „	8 Mei	10 Mei
Oengaran	16 „	28 „	3 Mei	22 „	24 „

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.

De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*

De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp,** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage.*

BROCADES & STHEEMAN. — MEPPEL.

Fabriceeren alle Gecomprimeerde Geneesmiddelen,

Huis- en Plantageapotheken, Handapotheken voor Doctoren en Mijnwerken.

Gecomprimeerde Photo-Artikelen.

CASCARA-PASTILLES
WONDEROLIE-PASTILLES } zeer aangename laxeermiddelen.

INDISCHE GENEESMIDDELEN STEEDS VERSCHE AANVOER.

LEVERANCIERS VAN MEERDERE REGEERINGEN.

Zie aanbevelingen **Nederl. Roode Kruis, Dr. Romeyn, Prof. Korteweg, Dr. Lingbeek, Dr. v. d. Capellen,** enz. enz.

Bijna ieder geneesmiddel kan in gecomprimeerden vorm gemaakt worden.

Vraag slechts ons Fabrieksmerk. Te bekomen bij alle Apothekers.